A JUGOSZLÁV KOMMUNISTA SZÖVETSÉG FORRADALMI HARCÁNAK HATVAN ÉVE

Tito elnök beszámolója A JKSZ, A JKISZ és a forradalmi szakszervezetek 60. jubileuma alkalmából

---

Elvtársnők és elvtársak!

Azért jöttünk össze ma itt, hogy megünnepeljük a Jugoszláv Kommunista Párt, a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetség, a forradalmi szakszervezetek és a haladó nőmozgalom létrehozásának 60. évfordulóját. A forradalomban, amely tovább tart — mert a további előrehaladásért vívott harc szüntelen forradalmi folyamat — az ilyen jubileumok mindenekelőtt serkentik folytonosságát. Mert minden igazi forradalomnak szüksége van arra, hogy visszatérjen forrásaihoz és tapasztalataihoz. Mi ma visszaemlékezünk pártunk hosszú és dicső útjára, hogy még jobban és sokoldalúbban felmérjük közvetlen és leendő feladatainkat, hogy még inkább megszilárdítsuk soraink egységét a népek szabadságáért és függetlenségéért, a hazánk szocialista önigazgatásáért, a társadalmi haladásért és az ember boldogságáért folytatott nagyszerű küzdelemben.

A megtett útnak felidézése azért is szükséges, mert az emberek tudatát gyakran megterhelik azok a mindennapi problémák, amelyek természetszerű velejárói a gyors ütemű fejlődésnek. Ezért néha megfeledkezünk a forradalom nagyságáról, az ország és a társadalom gyökeres átalakulásáról, amelyet megvalósítottunk. Erre a visszaemlékezésre azért is szükség van, mert egyesek még mindig megkísérelik elértékteleníteni eredményeinket, hogy ezáltal gátolják további szocialista önigazgatási fejlődésünket.

Ez a nagy jubileum kiváló alkalom arra, hogy visszatekintsünk a szüntelen ütközetekkel és óriási áldozatokkal, ideiglenes visszalépésekkel és döntő győzelmekkel teli hatvanéves harcunk legfontosabb szakaszaira.

A JKP megalakítása történelmi fordulópont volt

A Jugoszláv Kommunista Párt megalakítása 1919-ben történelmi fordulópont hazánk néptömegeinek a nemzeti leigázás és szociális kizsákmányolás ellen, valamint a dolgozók jobb és boldogabb életéért folytatott évszázados harcában. Történelmileg szemlélve a hat évtized nem jelent

hosszú időszakot. Ez azonban az az időszak, amelyben a Kommunista Párt, illetve a Jugoszláv Kommunista Szövetség forradalmi akciója nyomán korszakalkotó jelentőségű társadalmi változások következtek be. Egy minden tekintetben elmaradott országból, mint amilyen a háború előtti Jugoszlávia volt, létrejött az iparilag és mezőgazdasági szempontból fejlett ország — a Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaság — az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek szabad önigazgatású közössége.

I.

Elvtársak és elvtársnők!

A Jugoszláv Kommunista Szövetség a mai Jugoszláviához tartozó országokban levő szocialista mozgalmak és szociáldemokrata pártok forradalmi magvából jött létre, azokból a mozgalmakból és pártokból, amelyek a XIX. század végén és a XX. század elején jelentkeztek. A kapitalista termelési mód és a modern munkásosztály rendkívül lassú fejlődésének feltételeiben tevékenykedve nagyobb forradalmi hagyományok nélkül léptek az első világháború következtében a világ kapitalista rendszerében beállt nagy válság szakaszába. Csupán a háború befejező szakaszában bekövetkező nagy forradalmi megrázkódtatások, amelyekre az októberi forradalom nyomta rá bélyegét, nyitják meg a világ szocialista átalakulásának korszakát, majd pedig a tömegek spontán mozgalmai egyes országokban, elsősorban a délszláv országokban serkenteni kezdték az eszmei forrongások folyamatait és az említett pártok forradalmi részeinek erősödését. E tényezők határa már az egyesülési kongresszuson, illetve a Jugoszláv Szocialista (kommunista) Munkáspárt alakuló kongresszusán győzedelmeskedett a társadalmi változások forradalmi útjának elfogadására irányuló törekvés, s ez kifejezésre jutott az alighogy létrejött harmadik kommunista Internacionáléhoz való csatlakozásban is.

A párt azonban nem dolgozta ki a forradalmi harc azon koncepcióját, amely az akkori helyzetet forradalmasító igazi társadalmi, szociális és nemzeti tényezőkön alapult volna. Ez különösen a nemzeti és a parasztkérdésre vonatkozik. A nemzeti kérdés alkotmánykérdésre korlátozódott, a parasztkérdés pedig egészen 1928-ig nem került a párt programjába. Noha az országban gyorsan tömeges és igen befolyásos politikai erővé nőtte ki magát, a Jugoszláv Kommunista Pártnak nem volt elegendő ereje ahhoz, hogy ellenáljon a rendszerek támadásainak.

Ez jórészt az objektív adottságok következménye volt. A jugoszláv népek közös állama nem váltotta valóra törekvéseiket és reményeiket. Ez az állam a néptömegek forradalmi hangulatát könyörtelenül elnyomó légkörben keletkezett és épült ki. Az uralkodó burzsoázia, elsősorban a nagyszerb burzsoázia a legdurvább kizsákmányolás, a nemzeti leigázás és politikai jogfosztottság rendszere kiépítésének útját választotta. Ennek első előfeltétele természetesen a forradalmi munkásmozgalommal és élcsapatával — a Kommunista Párttal való leszámolás volt. Az államvédelmi tör-

vénnyel tevékenységét bűncselekménynek nyilvánították, a kommunistákat pedig sokévi börtönnel sújtották, sőt könyörtelenül gyilkolták.

A Jugoszláv Kommunista Párt eszmei beérése és a forradalmi harc igazi útjainak felkutatása hosszan tartó és fáradságos folyamat volt. Nemcsak a szociáldemokrata reformizmus eszmei hagyatékának maradványai akadályozták, hanem a dogmatizmus is, amely korán rányomta bélyegét a nemzetközi kommunista mozgalom — a Komintern vezetőségére is. Ez a dogmatizmus különösen kifejezésre jutott a forradalom két szakaszára vonatkozó ismert sémában, ami elválasztotta pártunkat az igazi problémáktól. Ismeretes, hogy a Kominterntől, az 1928-ban megtartott V. kongresszusának dokumentumaiból eredt az az értékelés, hogy Jugoszláviában megszülettek a burzsoá-demokratikus forradalom feltételei, s ez károsan befolyásolta a Jugoszláv Kommunista Párt tevékenységét. Ugyancsak köztudomású a Komintern későbbi állhatatos követelése is, hogy a népfelszabadító harc során ne vessük fel a társadalmi berendezés kérdését, mert ez állítólag a harc második szakaszának tartalma lesz, s erre csupán a tengelyhatalmak összeroppanása után kerül sor. A Jugoszláv Kommunista Párt ezzel a gyakorlatban helyezkedett szembe. A tömegeket nem lehetett a népfelszabadító harcba vezetni anélkül, hogy ne tártuk volna fel előttük világosan a forradalmi távlatot. Eközben nagy szerepet játszott a JKP-nek a nemzeti kérdésről kialakított helyes álláspontja.

A Jugoszláv Kommunista Párt eszmei és politikai érlelődésével, valamint forradalmi programjának kiépítésével kapcsolatban szem előtt kell tartani azt, hogy a folyamat több szakaszon ment át.

Közvetlenül az 1920. évi Obznana, valamint 1921. évi államvédelmi törvény meghozatala után, amelyek súlyos csapást mértek pártunkra, szinte a kezdet kezdetéről kellett elindulni. Az a kisszámú kommunista aktivista, aki hű maradt a forradalmi úthoz, küzdelmet indított az illegális káderek pártjának megteremtéséhez szükséges szervezeti és eszmei elvek elfogadásáért, valamint azoknak a megfelelő formáknak a felkutatásáért, amelyek lehetővé teszik, hogy a párt kapcsolatot teremtsen a munkásosztállyal és a munkások egyéb rétegeivel. Ezzel kapcsolatban, akárcsak a program fő kérdéseivel kapcsolatban a párt csúcsszerveiben heves eszmei harc keletkezett. Ez volt a tárgya az 1921 és 1924 közötti időszakban megtartott országos pártértekezleteknek is.

Noha abban az időben fektettük le a forradalmi párt alapjait, a gyakorlatban lassan haladtunk előre. A legnagyobb kárt a pártvezetőségekben vívott ismert frakciós küzdelmek okozták. A két frakciónak, a jobb- és baloldali frakciónak a legfontosabb eszmei, politikai és szervezeti kérdések tisztázási időszakában keletkezett heves összetűzése egyre inkább elvszerűtlen jelleget öltött és a pártban betöltött vezető pozícióért vívott harcra korlátozódott. Ezek az összetűzések, különösen a harmadik és negyedik kongresszus közötti időszakban, szinte teljesen megbénították a párt politikai tevékenységét és a felbomlás határára sodorták.

A pártban megnyilvánuló forradalmi irányvétel, amely abban az időben a vezetőségeiben folytatott frakciós harc ellenhatásaként jelentkezett,

s amelynek fő tényezői a munkás kommunisták voltak, kiváltotta a frakciókkal való leszámolást. Ebben különösen jelentős szerepet játszott a JKP-nek 1928-ban Zágrábban megtartott 8. helyi értekezlete. A frakciókkal szembeni ellenállást az a törekvés táplálta, hogy a párt határozottabban a munkásosztály és a munkások többi rétege felé forduljon, hogy megszabaduljon az addigi összeesküvő és szektás módszerektől, hogy tevékenységét átvigye a munkástömegekre, hogy megszervezze és vezesse őket a mindennapi követeléseik teljesítésére irányuló akciókban.

Ez az irányvétel azonban abban az időben nem került túlsúlyba a párt életében és tevékenységében, csakhamar bekövetkezett a január 6-i diktatúra, amely brutálisan a Kommunista Párt ellen irányult. Legjobb káderei a terror áldozataiként estek el, sokukat pedig sokévi börtönbüntetésre ítélték. Ezt jelentősen befolyásolta a fegyveres felkelést hirdető jelszóban kifejezésre jutó szektás pártirányvonal is.

Ismeretes, hogy a diktatúra éveiben a pártot szervezetileg szétzúzták, megcsonkított vezetősége pedig külföldre távozott, onnan pedig nem irányíthatta hatékonyan a pártszervezetek megújításával kapcsolatos munkát és politikai tevékenységüket. Az összes nehézség és akadály ellenére azonban a párt, mindenekelőtt a munkásközpontokban levő kommunista szervezeteknek köszönhetően, tovább folytathatta az új irányvonal elfogadásáért vívott harcot. Ennek az irányvonalnak a fő tényezői azok a pártaktivisták lettek, akik többnyire raboskodtak, és akik a munkásosztály mindennapi harcában fejlődtek és edződtek, s akiknek idegen volt a frakciózás és szektásság. A munkástömegek igazi problémáit és követeléseit szem előtt tartva új harcosokat tudtak maguk köré gyűjteni és fokozták a párt politikai befolyását.

A párt politikai platformájának bővítéséhez különösen hozzájárult a népfront megteremtésével kapcsolatos irányvonal, amelyet a Komintern 1935. évi VII. kongresszusán fogadtak el. A pártnak e téren kifejtett erőteljes tevékenysége, mindenekelőtt az 1935. május 5-i választások lebonyolítására irányuló kampányban, egyúttal azt jelentette, hogy első ízben érvényesült erőteljesebben az ország politikai életében. A konszolidálódásra és a sikeresebb politikai akcióra való törekvés kifejezésre jutott annak a követelésnek az egyre határozottabb hangoztatásában, hogy el kell hárítani az országban levő szervezetek és a külföldön működő vezetőség között fennálló ellentétet. Abban az időben a vezetőség túlnyomó részét a már hosszabb idő óta emigrációban levő káderek alkották. Sokukat megterhelt a frakciózás, sőt a karrierizmus is, amely a Komintern bürokratikus apparátusának rendszerében fejlődött ki. E tekintetben az első gyökeres változást az a határozat hozta meg, amely a JKP vezető aktivájának 1936-ban Moszkvában megtartott tanácskozásán született a vezetőségnek az országba való visszatéréséről, továbbá az e célból tett számos intézkedés. A rendőri üldöztetésektől veszélyeztetett illegális munka minden kockázata ellenére a vezető kádereknek az országban való jelenlétét komoly elvi és politikai kérdésnek tekintettük.

Mi volt abban az időben a párt tevékenységében a legfontosabb? Két-

ségtelenül az a tény, hogy a hazánkban uralkodó feltételekkel összhangban kidolgoztuk annak a harcnak a koncepcióját, amely a közeli forradalmi kibontakozás elkerülhetetlenségéből alkotott felismerésen alapult, és amely a küszöbönálló forradalom széles szociális alapjából indult ki. Bekövetkezett tehát az az időszak, amelyben pártunknak sikerült világosan megfogalmaznia az ország társadalmi életében felmerülő összes problémával kapcsolatos nézeteit és álláspontjait, és sikerült megmozdítania a tömegeket e problémák megoldására. Ezek jelentős kérdések voltak, kezdve a munkásosztály és a milliós munkásparasztság helyzetére közvetlenül vonatkozó kérdésektől, a politikai élet demokratizálására és a nemzeti kérdés megoldására irányuló követeléseken át egészen az ország függetlenségének védelmezéséig, amely a fasiszta erők agresszív nyomására egyre inkább veszélybe került.

A tömegek demokratikus antifasiszta mozgalma

Ebből kiindulva a párt kapcsolatba lépett az összes oppozícós burzsoá pártokkal és együttműködést kínált fel nekik, vezetőségeik azonban ezt visszautasították. Ilyen tevékenységével azonban a párt hatást gyakorolt a széles néptömegek differenciálódási folyamatára, serkentve egyre nyilvánvalóbb baloldali mozgásukat és az uralkodó rendszer reakciós politikájával szembeni ellenállásukat. Ennek alapján jött létre a tömegek egyre szélesedő forradalmi demokratikus antifasiszta mozgalma.

Ennek előfeltétele volt természetesen az is, hogy magának a pártnak is meg kellett teremtenie legnagyobb fokú szervezeti és eszmei-politikai egységét. Ezért a belső konszolidálódás kérdése állt figyelmünk középpontjában. Határozottan szakítottunk mindazzal ami frakciós és bürokratikus volt. A párttevékenység anyagi biztosításának tekintetében kizárólag a magában az országban, a munkás- és antifasiszta mozgalmunkban rejlő forrásokra támaszkodtunk. Kitartottunk abban a bonyolult harcban, amely arra irányult, hogy elhárítsuk a pártunk Komintern-beli helyzetével kapcsolatos válságot és a feloszlatásának veszélyét a sztalini csisztkák idején. Az országban pártiskolákat és tanfolyamokat szerveztünk. Szétzúztuk a szektásság maradványait. Tömeges politikai munkával és a párt befolyásának erősítésével lehetőséget teremtettünk soraink tömegesítésére, valamint arra, hogy szervezetei a tömegek politikai akciónak vezető erejévé váljanak. A JKP keretén belül a KP nemzeti szervezetéinek megteremtését szorgalmaztuk, hogy ezáltal kidomborítsuk a szociális és nemzeti kérdés megoldására irányuló harc egységét és oszthatatlanságát, rámutatva a tömegeknek a nemzeti egyenjogúság megteremtését szavatoló egyetlen lehetséges útjára.

A széles körű forradalmi demokratikus mozgalom megteremtéséért vívott harcban sajátos szerep hárult a Jugoszláv Kommunista Ifjúsági Szövetségre. Különösen a diktatúra éveiben az ifjúság soraiból toboroztuk a párttagság legharciasabb és legszámottevőbb részét, valamint a kivaló

pártaktivistákat. Ezért határozottan szakítottunk azzal a sokéves gyakorlattal, miszerint a JKISZ-t szűk és kevés tagot számoló szervezet, és az ifjúsági tömegek összegyűjtésének és mozgósításának útját választottuk. Meggyorsítottuk a JKISZ tömegesítését, s a szervezet a széles körű ifjúsági mozgalom harci magvává nőtte ki magát.

A második világháború előtti években és a második világháború kezdetén egyre inkább kifejezésre jutott az uralkodó burzsoázia tehetetlensége, hogy elhárítsa a régi Jugoszláviát sújtó állandó válságok okait. Mind gyorsabb iramot vett a burzsoá politikai pártok néptől való elszigetelődésének folyamata, amely a Cvetković—Maček egyezményt, valamint az Egyesült Ellenzék tömbjének széthullását követően érte el tetőfokát. E pártok vezetőségei, amelyek csupán a forradalmi munkásmozgalom és a Jugoszláv Kommunista Párt elleni harcban voltak egységesek, persze nem voltak sem hajlandóak, sem pedig képesek arra, hogy megoldják a belső problémákat és ellentmondásokat s a fasiszta hatalmak agressziója mind kézzelfoghatóbb veszélyének körülményei között megtalálják a kivezető utat.

A burzsoá rendszer politikai válságának elmélyülésével párhuzamosan a Jugoszláv Kommunista Párt az ország demokratizálásáért és függetlenségének védelméért folyó harc programján dolgozott. E tekintetben különösen fontos hely illeti meg a Jugoszláv Kommunista Párt 1940 októberében megtartott V. országos értekezletét, amely bebizonyította, hogy a párt felkészülten és tétovázás nélkül nézett elébe a Jugoszlávia nemzeti és nemzetiségei, valamint az egész emberiség számára sorsdöntő események elé.

Ékesen bizonyította ezt azokban a viharos márciusi eseményekben játszott szerepe, amelyek mintegy válasz voltak a Cvetković—Maček-féle kormány kapituláns tettére, nevezetesen arra, hogy a Jugoszláv Királyság csatlakozott a fasiszta hármasszövetségéhez. Jugoszlávia Kommunista Pártja azt hirdette, hogy az ország védelmi képességei erősítése érdekében, okvetlenül gyökeres belső demokratikus változtatásokat kell végrehajtania; az uralkodó körök kapituláns magatartására való tekintettel ugyanis semmiféle illúziót nem táplált a régi Jugoszlávia hadseregének véderejét illetően.

A párt a fasiszta erők agressziójának idején és ennél sokkal korábban megtett minden intézkedést hazafias kötelességének teljesítésére. Amikor bekövetkezett a jugoszláv hadsereg széthullása, még inkább meggyorsította a megszállók és a hazai szolgáik elleni harc szervezését. A háborúig érvényben levő fő programkoncepciója — a demokratizálódásért és a függetlenség védelmezéséért folytatott küzdelem — a megszállás után a megszállók elleni, továbbá az ország felszabadítására és a társadalom forradalmi átalakulására irányuló harc platformájává nőtte ki magát. A Jugoszláv Kommunista Párt számára ez a pillanat a jugoszláv társadalomban a vezető osztályerők elkerülhetetlen történelmi kicserélődését jelentette.

A Jugoszláv Kommunista Párt eközben nem lépett fel a szocialista forradalom jelszavával. A széles népfelszabadító front mellett foglalt állást

és az összes hazafias erők mozgósítását szorgalmazta a megszállók és hazai támogatóik elleni küzdelem platformjának megfelelően. Azáltal, hogy az összes igazi hazafias erőket az országuk védelmére irányuló fő nemzeti kötelezettség teljesítésére serkentette, valamint azáltal, hogy az általános felszabadító front megteremtését szorgalmazta, egyúttal meggyorsította a tömegek differenciálódását és a párt programja köré való tömörítését.

Amitől nem tértünk el sem a fegyveres felszabadító harc előkészítésének idején, sem pedig a harc során, az az eltökéltség volt, hogy Jugoszlávia széles néptömegei előtt távlatot nyitunk, hogy a felszabadító harccal elérjük régóta áhított szociális és nemzeti törekvéseinket, és hogy nem létezhet a régire való visszatérés. Ez csak azzal a feltétellel tudatosodhatott a tömegekben, hogy a partizánalakulatok fegyveres akcióit kezdettől fogva az említetteket szavatoló megfelelő tömeges demokratikus tevékenység követte. Ezért a fegyveres akciók első sikereivel egyidejűleg a megszállók szolgálatában álló régi hatalmi szervek helyett létrejöttek a felfegyverzett népfelszabadító bizottságok hatalmi szervei. Ugyanakkor a párt nemzeti vezetőségeinek a felkelés előkészítésére és megindítására irányuló tevékenységével, továbbá a felkelés nemzeti, katonai és politikai vezetőségeinek megteremtésével a népfelszabadító mozgalom a gyakorlatban már a kezdet kezdetén rámutatott a nemzeti kérdés megoldásának, valamint a testvériségen és egyenjogúságon alapuló nemzetek közötti viszonyok rendezésének útjára.

Az országszerte vívott fegyveres felszabadító harcok sikerei, mivel a harcok már 1941 nyarán elérték az általános népfelkelés méreteit, úgyhogy az említett év végén 80 000 harcosunk volt, ami egyedülálló példa a leigázott Európában, igazolták a JKP irányvonalának helytállóságát és sorsdöntően befolyásolták a politikai átcsoportosulás további folyamatát. A jugoszláv burzsoázia politikai vezetőségei egyre nyíltabban szembeszálltak a felkeléssel. Természetesen nem véletlen, hogy a menekült kormány, miután Mihailović csetnikjei fegyveres támadást intéztek Szerbiában a partizán fegyveres erők ellen, 1941 novemberében alakulatait „a haza királyi katonaságának" nyilvánította, Draža Mihailovićot pedig tengerészeti és hadügyminiszterévé.

A kollaboráció frontjának bővítése következtében, amelyhez ilyen vagy olyan módon csatlakoztak a régi társadalom összes vezető erői, az a népfelszabadító harc kibontakozásának egyébként is bonyolult feltételei, még súlyosabbá váltak. A felkelés elleni fegyveres akcióval és a harcnak „a kedvezőbb feltételek" kivárását hirdető propagandával ezek az erők jelentősen befolyásolták, hogy a megszállóknak a felkelés szerbiai, Crna Gora-i, bosznia-hercegovinai, horvátországi és szlovéniai gócpontjai ellen folytatott első offenzívái a népfelszabadító háború kezdeti évében helyenként sikerrel járjanak. Ezenkívül a menekült kormány biztosította a csetnikeknek a nyugati hatalmak erkölcsi és anyagi támogatását. Ezért a háború első éveiben a népfelszabadító mozgalom külső támogatás és segély nélkül maradt.

Ennek ellenére azonban sem a megszállók, sem pedig a hazai burzsoá-

zia erői nem érték el céljukat. A megszálló hazánkban olyan háborús frontra talált, amelyre nem számított. A hazai burzsoázia kísérlete, hogy polgárháború kirobbantásával elszigetelje a JKP-t a néptől, kudarcot vallott. A nyílt hazaárulás útját választotta, amelyről többé nem volt visszatérés. Ezzel sorsát, az uralkodó rend sorsát a megszálló sorsával azonosította. Így a megszálló feletti győzelem a hazai burzsoázia feletti sorsdöntő győzelmet — a szocialista forradalom győzelmét jelentette.

Ilyen feltételekben a Jugoszláv Kommunista Párt, a népfelszabadító harc politikájának és stratégiájának következetes fejlesztése révén, elhárította annak a veszélyét is, hogy a felkelés a polgárháborúhoz vezessen. Ez az irányvonal mindenekelőtt azért volt lehetséges, mert a párt már az erős felszabadító mozgalom élén állt és az egyedüli hazafias erőként érvényesült a széles néptömegek körében, továbbá a megszállók, és a hazaárulásban egyesült régi rend őrei elleni harc egységét hangsúlyozta. Ennek alapján irányította a küzdelmet a hazai burzsoá reakció és emigráns központja ellen, amelynek élén a menekült kormány és a király állt.

1942. végén már nagy győzelmeket arattunk, s ezek legnagyobb eredménye, a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanácsnak mint a népfelszabadító mozgalom általános politikai testületének megalakítása volt. Abban az időben országszerte szervezetten működött a népfelszabadító mozgalom, amelyet a nép igazán sajátjaként fogadott el, mint az akkor már világosan kirajzolódó új államszervezet körvonalainak alapját. Ismeretes, hogy a Komintern sugallatára elálltunk attól a szándékunktól, hogy már akkor, a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács alakuló értekezletén kihirdessük a legfelsőbb törvényhozó és végrehajtó testületek megteremtését. Nem mulasztottuk el azonban, hogy a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács első ülésszakának dokumentumaiban elítéljük a menekült áruló kormányt, és kifejezzük a népfelszabadító mozgalom eltökéltségét, hogy határozottan szembeszegüljön a régi, túlhaladott rend megújítására irányuló törekvéseivel.

A nagy csaták és győzelmek fordulópontot jelentettek

Akárcsak a felszabadító harc politikai platformjának és stratégiai irányelveinek kidolgozásakor, a Jugoszláv Kommunista Párt ugyanilyen eredeti megoldásokat talált a fegyveres erők megteremtésére és kiépítésére, valamint a felszabadító háború irányítására. Itt vannak mai általános honvédelmi rendszerünk gyökerei is. Döntő fontosságúak voltak a háború és a forradalom minden szakaszában az idejében kidolgozott megoldások. Ilyen jellegűek voltak a Stoliceban 1941 szeptemberében megtartott tanácskozás határozatai, a proletár rohambrigádok létrehozásáról 1941 decemberében hozott határozat, a népfelszabadító katonaság hadosztályainak és hadtestjeinek megalakításáról 1942 novemberében meghozott határozat és a hadseregnek a háború befejező szakaszában való megteremtéséről szóló határozat. Ebben az időszakban a Jugoszláv Kommu-

nista Párt a hadseregben betöltött vezető szerepével állandóan szavatolta nagyfokú erkölcsi és harci értékeit, valamint összes győzelmét.

A neretvai és sutjeskai nagy csaták és az 1943 folyamán aratott győzelmek fordulópontot jelentettek háborúnk és forradalmunk kibontakozásában. Abban az időben a népfelszabadító egységek erős hadsereggé fejlődtek, amely képes volt arra, hogy a Hitler-ellenes koalíció általános erőfeszítéseinek keretében hazánkban a végső győzelemre vigye a háborút. A népeink harcáról szóló igazság végre utat tört magának a világban. Hadseregünket szövetséges hadseregnek ismerték el; a szövetségesek megállapodtak abban, hogy anyagi támogatásban részesítik és harci együttműködésre lépnek vele. A hazaáruló burzsoázia erői vereséget szenvedtek. Győzedelmeskedett a legszélesebb néptömegek egységét, a Jugoszlávia nemzetei és nemzetiségei testvériségének a felszabadító és a forradalmi harcban való megteremtését egyengető pártpolitika. Ez különösen kifejezésre jutott a népfelszabadító front tömegszervezeteiben, az antifasiszta ifjúság egyesült szövetségében és a Jugoszláv Nők Antifasiszta Frontjában. Az új hatalmi szervek — a népfelszabadító bizottságoktól kezdve, amelyek kiállták a háború kegyetlen feltételeinek próbáját, egészen a legfelsőbb nemzeti politikai testületekig — a nép harcának és azon jogának eredményeként jött létre, hogy önmaga dönt sorsáról.

Az említett győzelmek eredményeként a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács 1943. november 29-én Jajceban megtartott II. ülésszakának történelmi határozatai meghirdették a hatalom forradalmi megváltoztatását és az új Jugoszlávia születését. Ezúttal senkit sem értesítettünk külföldön, mert az volt a mély meggyőződésünk, hogy ezt így követeli meg felszabadító harcunk és forradalmunk, valamint az egész antifasiszta harc érdeke. Ezek a határozatok országhatárainkon túl sokaknak nem tetszettek. Tudjuk, hogy miért, s egyáltalán nem véletlen, hogy még napjainkban is nyíltan támadják őket. A Jajceban hozott határozatok mellett egyértelműen állást foglaltak összes nemzeteink és nemzetiségeink fegyveres harcukkal és áldozataikkal. Az egész világ előtt ismeretes egyébként, hogy mi az új Jugoszláviát nem a zöldasztal mellett harcoltuk ki, hanem a csatatéren, amelyen hazánk minden tizedik lakosa életét vesztette. Ugyancsak köztudomású, hogy a háború végén hadseregünknek 800 000 harcosa volt.

A forradalom súlypontja a gazdaság területére helyeződött át

Az egyik legösszetettebb probléma, amelyet pártunknak a háború befejező szakaszában meg kellett oldania, az új Jugoszlávia nemzetközi elismerésének és jövője biztosításának kérdése volt, főleg, ha szem előtt tartjuk Churchillnek és Sztalinnak a Jugoszláviában levő érdekszférák felosztására vonatkozó megoldását. A Hitler-ellenes koalíción belül uralkodó viszonyok miatt a Jugoszláv Nemzeti Felszabadítási Bizottság és a megújított menekült kormány közötti megegyezésre törekedtünk. Tudjuk,

hogy ezek a dolgok hogyan fejlődtek tovább. A megegyezés voltaképpen az ellenforradalmi tábor további széthullásához és a nép egységének a Jugoszláv Kommunista Párt révén való megszilárdításához vezetett. A háború befejező szakaszában intenzív tevékenységet fejtettünk ki annak érdekében, hogy a Jugoszláv Népfelszabadító Antifasiszta Tanács határozatai alapján kiépüljön az új államszervezet. Bővült és erősödött az új néphatalom rendszere. Létrejöttek a köztársasági kormányok is. A forradalom súlypontja a gazdaság területére, a tulajdonviszonyok megváltoztatásához szükséges feltételek megteremtésére helyeződött át.

Egyszóval pártunk történelmi érdeme, hogy a kommunisták példás hősiességével és áldozatkészségével végső győzelemre vitte a népfelszabadító harcot és szavatolta az új Jugoszlávia szocialista fejlődésének fontos előfeltételeit.

Elvtársnők és elvtársak!

Közvetlenül a felszabadulás utáni években a Jugoszláv Kommunista Párt politikájában világosan kicsúcsosodik két fő stratégiai irányvonal: a háborúban romba dőlt ország újjáépítéséért és az örökölt elmaradottságtól való megszabadításáért vívott küzdelem, valamint a függetlenség megóvására irányuló harc. Ez a forradalmunk folytonosságának szavatolását jelentette, s kifejezésre jutott pártunknak a szocialista önigazgatású és el nem kötelezett Jugoszlávia megteremtéséért folytatott harcában.

Az anyagi termelőerők és az egész társadalmi felépítmény fejletlensége, főleg pedig a súlyos háborús pusztítás rendkívül nagy mértékben gátolta az új társadalmi viszonyok fejlesztését. A dolgozók forradalmi lelkesedésére támaszkodva a párt mozgósította a széles néptömegeket az ország újjáépítésére, majd az első ötéves tervben előirányozott országépítés nagyarányú feladatainak teljesítésére.

Fenti erőfeszítéseinket nagyban gátolták azok a nemzetközi viszonyok, amelyek a hidegháború légkörében alakultak ki, továbbá ezzel összefüggésben hazánk bonyolult nemzetközi helyzete is. A nyugati hatalmaknak már a háború végén, s különösen pedig az ismert trieszti válság idején kifejtett nyomása után bekövetkezett a Tájékoztató Iroda támadása 1948 júniusában, amely hamarosan a Jugoszláv Kommunista Párt és a hazánk ellen irányuló több éves heves és nagyméretű kampánnyá változott. Sztalinnak az a törekvése, hogy a második világháború előtti években a Komintern keretében a kommunista pártok alárendelt helyzetbe kerüljenek, a háború után durván megnyilvánult hazánkkal szemben. A szocialista országok monolit egységének szükségszerűségéről alkotott jelszó mögött a hegemonizmus állt.

Már a háborút megelőző években, főleg pedig a háború folyamán a Jugoszláv Kommunista Párt szembehelyezkedett azokkal a törekvésekkel, hogy politikáját alárendeljék a sztalini érdekek globális stratégiájának. Mint már mondottam, mi nem fogadtuk el „a forradalom két szakaszáról" szóló tézist, és feltételeinkkel, valamint munkásosztályunk és népünk törekvéseivel összhangban a népfelszabadító háborúban bátran utat törtünk a szocialista forradalom győzelmének. Ezzel biztosítottuk az új

Jugoszlávia igazi függetlenségét, az érdekszférák felosztásának politikája pedig hazánkban teljes vereséget szenvedett. Ilyen helyzetben a Jugoszláv Kommunista Párt szembeszegült Sztalin törekvéseivel, hogy megvalósítsa az ellenőrzést Jugoszlávia felett, s amikor megszületett a Tájékoztató Iroda határozata, a Jugoszláv Kommunista Párt határozott ellenállást tanúsított, és ebben a több évig tartó kampány, a gazdasági blokád, a katonai és más nyomás ellenére kitartott.

Népünk egyöntetű támogatása a sztalini nyomással szemben

A Jugoszláv Kommunista Párt megingathatatlan egysége, valamint a nép egyöntetű támogatása a sztalini nyomással szembeni ellenállásban lehetővé tette, hogy hazánk átvészelje az összes megpróbáltatást és leküzdje az összes nehézséget. A jugoszláv kommunisták megtalálták a helyes választ a nemzetközi munkásmozgalomban jelentkező válság okaira, amelyet a Tájékoztató Iroda határozata és a jugoszlávellenes kampány váltott ki. Hamarosan napirendre került a szocializmus elméletével és gyakorlatával, az állami tulajdonnal és általában a szocializmusban jelentkező tulajdonnal, a proletárdiktatúrával mint az átmeneti időszak államával, az állam elhalási folyamatával, a szocialista társadalmi viszonyokkal, a párt helyével és szerepével, a szocialista államok és a kommunista pártok közötti viszonyokkal és a békéért vívott harc útjaival stb. kapcsolatos minden lényegi kérdés.

A fenti kérdésekre választ keresve pártunk kidolgozta hazánkban az önigazgatáson alapuló szocialista társadalmi viszonyok fejlesztésére irányuló további küzdelmének elméleti alapjait. Ezzel egyidejűleg érvényesítette a békéért, az egyenjogú együttműködéséért és az új nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok megteremtéséért folytatott harcra vonatkozó álláspontjait, amelyek később erőteljesen kifejezésre jutottak az el nem kötelezettség politikájában.

II.

Elvtársnők és elvtársak!

Pártunk történelmi érdeme, hogy újból érvényesítette a munkásmozgalom régi, „a gyárakat a munkásoknak" jelszavát.

Azáltal, hogy 1950-ben az állami vállalatokat átadtuk a dolgozói kollektíváknak, hogy igazgassák őket, döntő lépést tettünk a szocialista társadalmi-gazdasági viszonyok szabad fejlesztése felé vezető úton.

Amikor a szocialista országépítés első éveiben bevezettük a gazdaság állami irányításának rendszerét, tudtuk, hogy ezzel nem hozunk létre semmiféle ideális szocialista viszonyokat. Tudtuk, hogy ez az új társadalom megteremtésére való áttérés időszakának csupán a kezdete, és hogy ezeket a viszonyokat szükségszerűen tovább kell fejleszteni. Saját gyakor-

latunk, valamint mások gyakorlata is gyorsan bebizonyította, hogy az ilyen viszonyok rendszere, ha tovább létezne a szükségesnél, egyre inkább gátolná a fejlődést és eltakarná a társadalomnak a közvetlen termelők szabad társulása felé való előrehaladása távlatait, holott ez a szocialista forradalom végcélja és a munkásosztály történelmi küldetése. Eszerint az állami igazgatás rendszerének helyet kellett adnia a munkásönigazgatás rendszerének. Az államnak a társadalmi újratermelés teendőinek irányításában, mint ahogyan azt a marxizmus klasszikusai is előirányozták, fokozatosan el kell halnia.

Noha világos elvi álláspontot alakítottunk ki, természetesen nem teremthettük meg azonnal azokat a viszonyokat, amelyek napjainkban uralkodnak. Fontos volt azonban, hogy a munkások birtokolni kezdjék munkájukat és munkájuk eredményeit. A munkások így az önigazgatás gyakorlatában szükséges tapasztalatokat szereztek és egyre inkább tudatosodott bennük, hogy anyagi és társadalmi helyzetük saját maguktól függ. Ez egyúttal előfeltétele volt annak, hogy fokozatosan átvegyék az összes társadalmi teendők irányítását, és hogy mindinkább kiépítsék a szocialista önigazgatási társadalmi viszonyok formáit.

Amikor ma visszatekintünk az önigazgatási társadalmi-gazdasági viszonyok fejlesztésében megtett utunkra, elmondhatjuk, hogy nem mindig tudtuk az állam gazdasági funkcióit megfelelő mértékre korlátozni, amilyenre valóban szükség van. Ennek több oka volt. A Kommunista Szövetségben sem voltunk mindig egységesek az állam gazdasági szerepének megítélésében. Különösen nagy volt az állami funkciók központosítása, s így a bővített újratermelés finanszírozására szolgáló eszközök túlnyomó részének a föderációban való összpontosulása, ami a köztársaságoknak és a tartományoknak nem tette lehetővé, hogy közvetlenül vállaljanak felelősséget mind a saját fejlődésünkért, mind a közös fejlődését. Főként azért volt ez lehetséges, mert a központból nem mindig szenteltek kellő figyelmet a köztársaságok és a tartományok gazdasági egyenrangúságának, sajátos belső körülményeiknek és különböző érdekeiknek. Igaz, minderről a Jugoszláv Kommunista Szövetség programjában, s külön a VIII. kongresszuson helyes elvi álláspontokat foglaltunk el, de a gyakorlatban ezeket nem mindig tartottuk be következetesen. Szeretném hangsúlyozni, hogy a JKSZ programja pártunk történelmi jelentőségű dokumentuma, amely még hosszú időn át megjelöli szocialista önigazgatási fejlődésünk irányvonalát.

Az 1963-ban elfogadott alkotmánnyal és az 1965-ben bevezetett gazdasági reformmal határozottabban indultunk el a dezetatizálás és az állami funkciók decentralizálása felé. Ezzel a termelőknek nagyobb lehetőséget adtunk, hogy önigazgatási alapon döntsenek munkájuk és gazdálkodásuk általános feltételeiről, valamint a fejlesztés kérdéseiről. De akkor sem biztosítottuk magunkat kellőképen attól, hogy az összetett munkaszervezetekben, a külkereskedelemben, a bankokban, és másutt az irányítási csúcsszervek kisajátítsák a döntéshozatali funkciókat. Egyrészt

a köztársaságok és a tartományok közötti, másrészt a köztük és a föderáció közötti viszonyok sem feleltek meg a szükségleteknek és a társadalmi fejlődés elért szintjének. A föderáció törvényhozó funkciója még mindig túlhangsúlyozott volt. A köztársaságoknak és tartományoknak nem volt megfelelő szerepük a közös politika meghatározásában és az ennek megvalósításához szükséges eszközök megállapításában. Ebben a helyzetben jutottak kifejezésre a technokratizmus, a bürokratizmus, a liberalizmus, a nacionalizmus ismert jelenségei és más hasonló elferdülések. Csak az 1971-ben végrehajtott alkotmányos változtatások és a Kommunista Szövetségnek, a JKSZ Elnöksége 21. ülése után helyreállított egysége nyomán jöttek létre a feltételek ahhoz, hogy véglegesen leszámoljunk mindezen negatív jelenségek hordozóival, és hogy következetesebben fejlesszük az önigazgatási rendszert. Ha ezt nem tettük volna meg, akkor szembekerültünk volna a munkásosztály törekvéseivel.

Világos távlatot nyitottunk

Az 1974. évi alkotmánnyal és a társult munkáról szóló törvénnyel kialakítottuk a szocialista önigazgatási társadalmi-gazdasági és politikai viszonyok rendszerét és világos távlatot nyitottunk fejlesztésük előtt. Az alkotmánnyal szabályoztuk a föderációbeli új viszonyokat is. A JKSZ X. és XI. kongresszusán megállapítottuk és kidolgoztuk a Kommunista Szövetségnek és más szocialista erőknek az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény életbe léptetésével kapcsolatos feladatait.

Mint ismeretes, a társadalmi-gazdasági viszonyok egész rendszerének alapját a dolgozónak olyan pozíciója képezi, amely lehetővé teszi számára, hogy a társadalmi tulajdonban levő eszközökkel dolgozva szabadon és a társult munka más dolgozóival egyenrangúan igazgassa saját munkáját, ennek feltételeit és eredményeit. Ennek jegyében a társultmunka-alapszervezetek a munka és az eszközök társításának alapformái lettek, amelyekben a dolgozók a jövedelem egészéről döntenek és megvalósítják más önigazgatási jogaikat. Vonatkozik ez természetesen az azokról az eszközökről való döntéshozatalra is, amelyeket más szervezetekkel társítanak, a bankokkal, a biztosítási közösségekkel és a különféle önigazgatási érdekközösségekkel.

Az anyagi termelés dolgozói és azon dolgozók közötti viszonyok, akik munkájukkal az előbbiek szükségleteit elégítik ki az oktatás, az egészségügy és más társadalmi tevékenységek terén, az állam közvetítése nélkül, az önigazgatási érdekközösségek keretében közvetlenül alakulnak ki. Ezekben a közösségekben végzik el a szabad munkacserét és egyenrangúan döntenek az ezekkel a tevékenységekkel kapcsolatos szükségletek kielégítésének méretéről és módjáról, valamint e tevékenységek fejlesztéséről.

Csak e változtatások révén jöttek létre a feltételek, hogy a dolgozók valóban szubjektumaivá váljanak a társadalmi újratermelés összes kérdé-

seiről való döntéshozatalnak, hogy reális lehetőségük nyíljon arra, hogy megakadályozzák döntéshozatali joguk kisajátítását bárki részéről. A jövedelmi elv lehetővé teszi, hogy az egész rendszer gazdaságilag hatékonnyá váljon, hogy a dolgozók minden szervezete küzdjön a minél nagyobb munkatermelékenységért és általában a sikeresebb gazdálkodásért. Ezek a megteremtett viszonyok azonban önmaguktól természetesen nem válnak gyakorlattá; hosszan tartó folyamat ez. Még mindig tevékenyek azok az erők, amelyek ellenállást tanúsítanak ezen a téren. Ha a dolgozók nincsenek azon hatalmuk tudatában, amellyel az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény felruházza őket, ha nem dönthetnek valóságosan is a munkájukkal kapcsolatos minden kérdésről, akkor ezek a viszonyok formasággá korlátozódhatnak és a valóságos döntéshozatal a gazdasági és politikai hatalom különféle önállósult központjainak a kezébe kerül. Ezért rendkívüli jelentősége van annak, hogy a szervezett szocialista erők — a Kommunista Szövetség, a szakszervezet, a Szocialista Szövetség és mások — aktívan és szakadatlanul fáradozzanak a szocialista önigazgatási viszonyok következetes megvalósításán. A JKSZ X. és XI kongresszusán minderről világos álláspontokat fogadtunk el.

Az új termelési viszonyok fejlődésével párhuzamosan változott politikai rendszerünk. A fejlődés irányvonalát forradalmunk mélyen demokratikus jellege szabta meg. Ez fegyveres harcunk tapasztalataira, a népfelszabadító bizottságok forradalmi demokratikus lényegére épült. Megalakulásuk módja, összetételük és munkájuk tartalma tekintetében olyan hatalmi szervek voltak ezek, amelyeket a néptömegek óhajtottak, mert megfeleltek érdekeiknek. Ezért tekintették őket saját hatalmuknak. A hatalomnak ez a forradalmi demokratikus jellege politikai rendszerünk építése egész folyamatában teljes mértékben kifejezésre jutott, különösen akkor, amikor bevezettük a szocialista önigazgatást.

Az ebben az irányban végrehajtott változások abból indultak ki, hogy a mindazon társadalmi ügyekről való döntéshozatal, amelyek az államigazgatási szervek illetékességébe tartoztak, mindinkább maguknak a dolgozóknak és polgároknak a hatáskörébe kerül önigazgatási szervezeteik és szerveik keretében. Különösen vonatkozott ez a társadalmi eszközök igazgatásának területére, amiről már szó volt.

Természetesen nem tévesztettük szem elől annak szükségességét, hogy az átmeneti időszakban meghatározott társadalmi ügyekben az államnak hosszabb időn át szervezett hatalomként kellett működnie. Ezért a fejlődés iránya az volt, hogy a hatalmi szervek feladatait lassanként a dolgozók és polgárok közvetlen befolyása alá helyezzük. A föderációban, a köztársaságokban és a tartományokban állandóan csökkentettük a közös feladatok körét, és ezek végzését a községek vették át. A kommuna munkájának tartalmát, jogát és kötelességét állandóan bővítettük. A kommuna fokozatosan a hatalom megszervezésének alapvető formája lesz, amelynek gyakorlásában, az önigazgatási elv alapján, közvetlenül vesznek részt a dolgozók és a polgárok. A kommunális rendszer fejlesz-

tése egyben azon demokratikus forradalmi elvek kibontakoztatását és elmélyítését jelentette, amelyekre a háború idején a népfelszabadító bizottságok épültek.

Elmélyült az egyenjogúság a nemzetek közötti viszonyokban

A közigazgatás decentralizálásával és azon elvek alapján, amelyek a párt tartós állásfoglalását képezték, elmélyült az egyenjogúság a nemzetek közötti viszonyokban is. Megvalósult a köztársaságok és tartományok önállósága, amely azt jelentette, hogy teljes felelősséget kapnak a föderációban a közös ügyek tekintetében.

Szocialista önigazgatású közösségünk szilárdsága és stabilitása szempontjából mindez nagy jelentőséggel bírt. A nemzeti egyenjogúság egységünk alapja és feltétele volt és maradt is. Ez természetesen nem olyan dolog, amit egyszer s mindenkorra megoldunk; ezeket a viszonyokat állandóan tovább kell építeni és tökéletesíteni. Ezzel szorosan összefügg az egyenrangú egymás közti megegyezés és megállapodás elve is. Bármenynyire is különbözzenek az egyéni érdekek, különösen a gazdasági érdekek, eddigi tapasztalataink azt mutatják, hogy ezeket a legteljesebben éppen a demokratikus egybehangolás útján érvényesíthetjük, és hogy az ily módon kialakított közös érdekről alkotott tudat mindig legyőzte a különféle partikuláris és hasonló törekvéseket. Egyetlen kérdésben, s így ebben a kérdésben sem teszünk semmilyen engedményt sem a centralizmusnak, sem a partikularizmusnak.

Fokozatosan megváltozott maguknak a hatósági szerveknek a jellege is. Ez mindenekelőtt az 1953-ban meghozott alkotmánytörvényben jutott kifejezésre, amikor megalakultak a termelők tanácsai. Ezután az 1963-ban elfogadott alkotmánnyal a képviselőházak a politikai döntéshozatal központjaivá válnak, majd az 1974. évi alkotmánnyal létrejönnek a küldöttrendszerű képviseleti testületek.

A döntéshozatal küldötti elve lényegét jelenti új politikai rendszerünknek. Ez a társadalmi döntéshozatal minden területén és minden szintjén megvalósul, mind az önigazgatási, mind a közigazgatási szervekben. A küldöttrendszer lehetővé teszi, hogy a munkásosztály és a dolgozók a társadalom igazi uralkodó politikai és gazdasági hatalmává váljanak. A küldöttségek és a küldöttek útján a politika a legszélesebb tömegek közvetlen gyakorlatának ügye lesz, illetve önigazgatási szervezeteik ügye, szemben mindazokkal a rendszerekkel, amelyekben a politika egyeseknek vagy a politikai pártok csúcsszerveinek, vagy pedig az államapparátusnak monopóliuma.

A szocialista önigazgatási demokrácia tehát, a dolgozók helyzetét és azon lehetőségét tekintve, hogy döntsön a társadalmi ügyekben, lényegesen különbözik az államszervezés minden más formájától, amely demokratikusnak nevezi magát. Igazi hatalmat biztosít a munkásosztálynak és a dolgozók tömegeinek, és ily módon eszköze a forradalmi vívmányok

megvédésének és a forradalom továbbfejlesztésének. Sajátos formája „a munkásosztály államként való megszervezésének", amit még Marx előrelátott.

A szocialista önigazgatás tehát forradalmunk folyamatos demokratikus fejlődésének eredményeként, a társadalmi-gazdasági és a politikai viszonyok átfogó rendszerévé vált. Kifejezésre jut benne a dolgozó szabadsága és azon elidegeníthetetlen joga, hogy a többi dolgozóval együtt szabadon és egyenjogúan döntsön saját élete és az egész társadalmi közösség minden kérdéséről, és hogy ezért felelősséget is vállaljon. Ez a társadalmi helyzet lehetővé teszi dolgozóinknak, hogy szabad és alkotóemberként sokoldalúan fejlődjenek — hogy kifejezésre jussanak alkotóképességeik.

A szocialista önigazgatás munkásmozgalmunk értékes tapasztalata és vívmánya történelmi szerepének megvalósításában — az osztálynélküli társadalom megteremtésében. Nem véletlen, hogy az önigazgatás napjainkban mind nagyobb érdeklődést kelt, és a világ számos demokratikus és munkásmozgalmának, valamint más haladó erőknek programirányvonalává válik.

Elvtársnők és elvtársak!

Noha az önigazgatási rendszer fejlődésében 1950-től napjainkig voltak megtorpanások is, elmondhatjuk, hogy az alapvető irányvonal tekintetében szilárdak és következetesek voltunk. Sikeres fejlődése elsősorban a Jugoszláv Kommunista Szövetség tevékenységének az eredménye, amely a munkásosztály igazi élcsapataként alkotó módon alkalmazta a marxizmus klasszikusainak tanítását feltételeinek közepette.

A szocialista önigazgatás mind teljesebben bontakozik ki hatékony rendszerként is. A legjobban azokból az eredményekből látjuk ezt, amelyeket háború utáni anyagi és társadalmi fejlődésünkben értünk el.

A társadalmi összterméknek az 1947-től 1978-ig terjedő időszakban való évi átlagos 6,2 százalékos növekedésével Jugoszlávia a gazdaságilag leggyorsabban fejlődő országok közé tartozik. Ebben az időszakban a társadalmi termék 6,4-szeresére növekedett, lakosonként pedig négyszeresére. Ennek az adatnak különösen akkor nagy a jelentősége, ha figyelembe vesszük, hogy a háború előtti Jugoszláviától örökölt anyagi szintről indultunk, s hogy Európa egyik legelmaradottabb országa voltunk. Csupán néhány alapvető adatot említek.

Közvetlenül a háború előtt a mezőgazdasági lakosság az össznépség 77 százalékát tette ki. Mindössze 920 000 volt a gazdaságban és a gazdaságon kívül állásban levő dolgozók és tisztviselők száma, beleértve a mintegy 200 000 állami tisztviselőt is, s mindezek együttesen az össznépesség 6 százalékát képezték. Ezek egyharmada az iparban dolgozott, mégpedig legnagyobbrészt a manufakturális eljárással dolgozó kisüzemekben. A harmincas évek végén a minimális órabér átlagosan 2 dinár volt, s ugyanakkor egy kilogramm kenyér 4 dinárba került, egy kilogramm hús 10—15 dinár volt, egy kilogramm cukor 13 dinár stb.

Különösen a falun voltak rosszak az életkörülmények. A mezőgazdasági terméshozamok igen gyengék voltak. 1930-tól 1939-ig egy hektáron

kenyérgabonából 11, kukoricából pedig 16 métermázsa termett. A kisgazdaságok alig tudták saját szükségleteiket ellátni, úgyhogy a mezőgazdasági termelés túlnyomórészt naturális jellegű volt és megrekedt az egyszerű újratermelés szintjén.

A társadalmi termék 1939-ben, az 1977. évi árak szerint számítva, lakosonként mindössze mintegy 7000 dinár volt évente.

Az oktatás és az egészségügy területén sem volt jobb a helyzet. Az 1931. évi összeírás szerint a 10 évnél idősebb lakosok 45 százaléka írástudatlan volt. Az összes egyetemeken és főiskolákon együttvéve évente kevesebb, mint 2500 egyetemista diplomált. Egy orvosra 3236 lakos jutott. Az átlagos életkor a férfiaknál 45, a nőknél 46 év volt.

Íme, honnan kellett elindítani a szocialista Jugoszlávia fejlesztését és milyen hatalmas erőfeszítéseket kellett tenni, hogy elérjük azt, amivel ma rendelkezünk. Ha a háború utáni időszak fejlődését összehasonlítjuk azzal a fejlődéssel, amelyet ez idő alatt az egész világon elértek, akkor láthatjuk, hogy a társadalmi termelés szintje Jugoszláviában 1939-ben lakosonként 30 százalékkal elmaradt a világ szintjétől, ma pedig 34 százalékkal meghaladja ezt az átlagot.

A gazdaság egész háború utáni fejlődésében különösen gyors volt az ipar fejlődése, ennek évi átlagos üteme az 1947—1978-ig terjedő időszakban 9 százalék volt. Ez azt jelenti, hogy napjainkban az ipari termelés 15-szöröse annak, amit 1947-ben termeltünk, illetve 18-szor nagyobb mint 1939-ben. A mezőgazdasági termelés növekedése nem lehetett ilyen gyors, de ezen a téren is igen jelentős változások következtek be. Az ötvenes évek derekán megvalósított ötéves átlaghoz viszonyítva a mezőgazdasági termelés ma több mint kétszer nagyobb. A társadalmi szektor gazdaságaiban hétszer nagyobb. Az alapvető növényfajták hozamai többszörösére növekedtek és jelenleg világszinten vannak.

Jelentős sikereket értünk el a gazdaság egyéb területén is. Külön meg kell említeni a külgazdasági kapcsolatok gyors fejlődését. 1978-ban a külkereskedelmi forgalom meghaladta a 285 milliárd új dinárt, mindössze 10 évvel korábban ötször kisebb volt.

Ezzel az anyagi fejlődéssel párhuzamosan változott a lakosság összetétele is. A mezőgazdasági lakosság részaránya a háború utáni 77 százalékról mintegy 30 százalékra csökkent. A foglalkoztatottak száma mintegy 5,5 millióra növekedett, úgyhogy most az aktív lakosságnak több mint a felét alkotja. A foglalkoztatottak 34 százaléka nő.

A gazdasági fejlődésben elért haladás az életszínvonal jelentős növekedésében is tükröződik. Az elmúlt 25 év alatt a személyi fogyasztás több mint négyszeresére növekedett.

Jelentős mértékben emelkedett a lakosság képzettségi szintje. Tavalyelőtt például a főiskolákon és az egyetemeken több mint 48 000-en diplomáltak, ami körülbelül hússzorosa a háború előttinek. Állandóan javul a lakosság egészségvédelme is. A háború óta az orvosok száma négyszeresére növekedett. Az átlagos életkor napjainkban a férfiaknál 67, a nőknél 72 esztendő.

Dinamikus fejlődés minden köztársaságban és tartományban

Dinamikus fejlődés következett be minden köztársaságunkban és tartományunkban. Hatalmas erőfeszítést tettünk, hogy leküzdjük a fejlettségi szintjük közötti örökölt különbségeket. A gazdaság és az emberek életszínvonala az egész országban minőségileg magasabb szintre emelkedett. Minden köztársaságban és tartományban gyökeresen megváltozott a munka és az élet anyagi alapja, a lakosság szociális összetétele, művelődési szintje és változtak az egészségügyi körülmények is. Emellett továbbra is előttünk áll az a feladat, hogy gyorsabban fejlesszük a nem eléggé fejlett köztársaságokat és vidékeket, elsősorban Kosovo tartományt.

A gyors és gyökeres változásokat szükségszerűn bizonyos nehézségek és fogyatékosságok is kísérték. Ma is vannak problémáink és nehézségeink. Minderről nyíltan és konkrétan beszéltünk a JKSZ XI. kongresszusán, és világosan kitűztük a feladatokat. Nincs szükség arra, hogy ezúttal is bővebben beszéljek erről. Csak azt szeretném hangsúlyozni, hogy sokat veszítenénk, ha nem teljesítenénk következetesen ezeket a feladatokat. A XI. kongresszus után e tekintetben sokat tettünk, de még többet tehettünk volna és kell tennünk. Még mindig ránk súlyosodnak a túlzott fogyasztásnak, a gazdaság nem kielégítő újratermelési képességének, a túlzott beruházási ambícióknak, a drágulásnak és a külkereskedelmi mérleghiánynak a problémái. Határozottabban kell megoldanunk őket, mert különben sokasodni fognak és komolyan fékezhetik fejlődésünket. Vannak más fogyatékosságok is, igen sok az igazolatlan betegszabadság és hasonló problémák.

Hogy megoldjuk ezeket a problémákat, nem kell csökkentenünk az elért életszínvonalat, de nem szabad növelnünk sem lehetőségeinken túl, vagyis függetlenül a munkatermelékenység növelésétől.

A közös és általános társadalmi fogyasztásról még mindig leggyakrabban a társult munka dolgozóinak megkerülésével döntenek, noha ezen a területen használjuk fel a nemzeti jövedelem mintegy 40 százalékát. El kell mondanom, hogy az önigazgatás ezen a téren működik a leggyengébben. Különösen vonatkozik ez az önigazgatási érdekközösségekre, amelyekben nem jutnak döntő befolyáshoz azok, akik megteremtették az eszközöket a társadalmi tevékenység fedezésére.

Különösen aggasztók a túlzott beruházások és az, hogy eltérés van aközött, amiről megállapodunk és amit teszünk. Itt nagyobb tervszerűségre, több megállapodásra, a társult munka egésze beruházási döntéseiről való fokozottabb megállapodásra, ezek összeegyeztetésére van szükség. Fokozottabban kell szorgalmazni a munka és eszközök közvetlen társítását az érdekelt társultmunka-szervezetek között, és kerülni kell a drága hiteleket, főleg a külföldi hiteleket.

A gazdaság problémáival és feladataival kapcsolatosan meg kell említenem a foglalkoztatás, különösen a fiatal szakképzett munkások foglalkoztatásának problémáját is. Már említettem azt az adatot, hogy a háború utáni időszakban a foglalkoztatottak számát több mint 4 millióval

növeltük, ami évi 5 százalékos átlagos növekedésnek felel meg. Az utóbbi években évente több mint 200 000 újabb dolgozó állt munkába. Nem kicsi ez a szám. Elegendő arra, hogy munkába állítsuk nemcsak a felnövekvő új munkaerőt, elsősorban a fiatalokat, akik befejezik az iskolát, hanem azoknak egy részét is, akik most munka nélkül vannak, beleértve azokat a dolgozókat is, akik ideiglenesen külföldi munkavállalásról térnek vissza. Különös gondot kell fordítanunk ezekre a kérdésekre, fel kell kutatni a foglalkoztatás új lehetőségeit, beleértve azokat a lehetőségeket is, amelyeket az úgynevezett kisgazdaság nyújt.

A szocialista önigazgatási demokrácia fejlesztésében elért minden siker ellenére még nem lehetünk teljesen elégedettek. Véleményem szerint még nem fejlesztettük ki az önigazgatási demokratikus szerveződés és tevékenység mindazon formáit, amelyeket az alkotmány, a társult munkáról szóló törvény, a JKSZ X. és XI. kongresszusa határozatai szorgalmaznak. Elsősorban a küldöttrendszerű képviseleti rendszerre gondolok.

A legutóbbi, 1978 tavaszán megtartott választásokon a küldöttségeknek több mint 545 000 tagját és a társadalmi-politikai közösségek képviseleti testületeinek több mint 53 000 küldöttét választottuk meg. Ha ehhez hozzáadjuk a munkástanácsok tagjait, továbbá az önigazgatási érdekközösségek közgyűlései küldöttségeinek és a helyi közösségek tanácsainak tagjait, akkor ez azt jelenti, hogy a küldöttrendszer útján több mint 1 millió 200 ezer ember közvetlenül részt vesz a politikai döntéshozatalban.

A küldöttrendszerű döntéshozatal azonban még mindig nem eresztett mélyebb gyökereket. Még mindig nem küzdöttük le azt a gyakorlatot, amely a régi, a képviseleti rendszernek felel meg. Elterjedt az a nézet, hogy elegendő küldöttet meneszteni a képviseleti testületbe vagy más önigazgatási szervbe és rábízni, hogy döntsön a közös érdekű kérdésekben. Még mindig erős a bürokratikus és technokratikus erők befolyása, s ezeknek nincs ínyére a küldöttségek és küldöttek önigazgatási és demokratikus tevékenysége.

Másrészt a küldöttrendszerű képviseleti testületek sem eléggé nyitottak más önigazgatási szervek és szervezetek előtt. Olyan tevékenységet kellene kifejteniük, hogy az egész szocialista demokrácia átfogó rendszerének magvát és gerincét alkossák. A képviseleti testületnek más önigazgatási szervekkel és szervezetekkel való összekapcsolódása megakadályozza, hogy a küldöttrendszeren kívül hatalmi központok alakuljanak. Véleményem szerint az önigazgatási szocialista demokrácia fejlődésében már most újabb lépést tehetünk. Erről más alkalommal is beszéltem.

Elvtársask és elvtársnők!

Rá szeretnék mutatni ezúttal a Kommunista Szövetség és más szervezett szocialista erők egyes mostani feladataira.

Az önigazgatás fejlődése megköveteli, hogy megerősödjön a Kommunista Szövetségnek mint a társadalom vezető eszmei-politikai erejének a szerepe. Tömegessége — tagjainak száma jelenleg 1 millió 700 ezer — fiatalsága, a tagok átlagos életkora kivételes erőfeszítéseket kíván az eszmei-politikai képzés terén. A Kommunista Szövetség tagjai szakadat-

lan politikai és elméleti képzés nélkül nem tudják feltalálni magukat a belső fejlődés és a nemzetközi helyzet igen összetett feltételei közepette.

Most van folyamatban a kollektív munka elvének bevezetése a Kommunista Szövetségben és az egész társadalomban, s ennek alapja az a követelmény, hogy tovább demokratizáljuk a munkát és a viszonyokat rendszerünk összes szerveiben és intézményeiben. Nagy jelentőségű ez társadalmunk és a Kommunista Szövetség számára, mert meg kell hogy akadályozza a csoportosulás, a karrierizmus és a bürokratizmus jelenségeit, amelyekről már beszéltünk. A kollektív munka elve megköveteli a felelősséget és a demokratikus viszonyok kibontakoztatását és megerősítését a Kommunista Szövetségben. A vezetőségek és az egyének munkája még nincs eléggé alávetve a bázis bíráló felmérésének és befolyásának. Az eszméknek, az információknak nemcsak fentről lefelé kell áramlaniuk, hanem ellenkező irányban is, amit nem tapasztalunk kellő mértékben. Fokozottabban kell kicserélni a tapasztalatokat az egyes alapszervezetek, az egyes községek, tartományok és köztársaságok stb. között is. Nyilvánvaló, hogy mindenkinek megvan a maga felelőssége és feladata saját környezetében, de az is tapasztalható, hogy túl sok az elhatárolás.

Nekünk természetesen a jövőben is következetesen ki kell tartanunk amellett, hogy a Kommunista Szövetség eszmei-politikai tevékenységével a társadalmi-politikai tömegszervezetekben és az önigazgatási szervekben tölti be szerepét. A pártot fel kell vértezni a tudományos igazsággal, hogy minél sikeresebben valósíthassa meg eszmei-politikai befolyását.

Az ország igazi egységét mindenekelőtt a Kommunista Szövetség és a munkásosztály tudatának szintje és egysége, a szervezett munkástömegek tudatának szintje és egysége szavatolja. Bebizonyosodott ez minden alkalommal, különösen a válságos helyzetekben, a múltban és a közelmúltban is. Ezért egységünket úgy kell óvnunk, mint szemünk fényét, mert még mindig vannak különféle ellenségeink, akik ezt meg akarják bontani.

Az önigazgatásról szólva hangsúlyoznom kell, hogy számos példája van az elmélet és a gyakorlat közötti eltérésnek. Bürokratikus és technokratikus ellenállások is jelentkeznek önigazgatási rendszerünk érvényesítésével szemben. Néhol állítólagos önigazgatási formák fedezékében a szűk csoportok tartják a kezükben a döntéshozatal szálait, kész tények elé állítva az önigazgatási szerveket, a képviseleti testületeket és a küldöttségeket, többnyire a névtelen bűnösöket bírálják, nem pedig azokat, akik meghozták ezeket a döntéseket, megkerülve az önigazgatási utat.

Sohasem szabad szem elől tévesztenünk, hogy a Kommunista Szövetség erkölcsi és politikai felelősséggel tartozik a szocialista önigazgatás sikeres működéséért, egész országunk egységéért és általános fejlődéséért. A Kommunista Szövetségnek bírálóan kell viszonyulnia mind a társadalmi gyakorlathoz, mind pedig saját munkájához.

A Szocialista Szövetség az új feltételek között

A Szocialista Szövetségnek az új feltételek között kell folytatnia a Népfront hagyományait. Itt is serkenteni kell és demokratikus módon irányítani a politikai kezdeményezést, különösen azt, amely az önigazgatási megegyezésére és megállapodásra vonatkozik, és mindazokat a társadalmi akciókat, amelyek polgáraink érdekeit érintik. A Szocialista Szövetség képviselői útján aktívan részt vesz a testületek küldöttrendszerű képviseleti tevékenységében. Ezzel betekintést nyer az eszmei és politikai problémákba és a dolgozók nézeteibe, s egyben lehetővé válik számára, hogy figyelemmel kísérje magának a rendszernek a működését, és hogy konkrétan hozzájáruljon kiteljesedéséhez.

Azzal kapcsolatban, hogy a Szocialista Szövetség munkáját eredményesebbé kell tenni, rá szeretnék mutatni az alábbiakra is. A Szocialista Szövetség szervezeteinek többet kellene foglalkozniuk a dolgozók és polgárok mindennapi problémáival — az életszínvonallal, az ellátással és a lakáskérdéssel, a szolgáltató tevékenységekkel és hasonlókkal. Ezenkívül a Szocialista Szövetség fórumainak a gyakorlatban és a nyilvánosságban állandóan érezhető tevékenysége, ami szerintem jó, semmiképpen sem válthatja fel a bázis tevékenységét, amely nem érezhető kellőképpen. Arra is szükség van, hogy a Szocialista Szövetség továbbfejlessze a belső demokratikus viszonyokat, és hogy nyitva álljon mindazok előtt, akik a szocializmus és az önigazgatás mellett vannak.

A szakszervezet tekintélyt szerzett a közvéleményben az önigazgatás fejlesztésében kifejtett tevékenységével és elért eredményeivel. A különböző érdekek, amelyekről beszélünk, naponta kifejezésre jutnak a munkaszervezetekben és más szinteken is. Ezeket a különböző érdekeket politikai és társadalmi eszközökkel kell egybehangolni. A leggyakrabban a munka szerinti elosztással kapcsolatos érdekek összeütközéséről van szó, az egyenlősdire való törekvésekről, vagy az igazolatlan különbségekről a jövedelem tekintetében. Hogy a különböző pozíciók és érdekek menynyire befolyásolják az emberek magatartását, bizonyítják ezt a munka- és eszköztársítás távlati szükégletei iránti meg nem értés példái. Szem előtt tartom azokat a techno-bürokratikus kísérleteket is, hogy bitorolják a dolgozók önigazgatási jogait. Társadalmunkban gondot kell viselnünk a dolgozók kölcsönös szolidaritása szükségességéről is. Nem elegendő, hogy a rendszer önmagában véve humánus. Csakis tudatos akcióval és kitartó fáradozással biztosíthatjuk önigazgatási rendszerünk fejlődését, amelyben a szakszervezet igen fontos szerepet tölt be. Ez a szerep pedig elsősorban a bázisban — a társult munka alapszervezetében kell hogy érezhető legyen.

Ebben a sokéves forradalmi időszakban, amelynek évfordulóját ma ünnepeljük, a nők tiszteletre méltó hozzájárulást nyújtottak. Ez egyben a nők gyorsabb társadalmi érvényesülésének időszaka is volt.

Népfelszabadító háborúnkban a harcosok között több mint 100 000 nő is volt. Jól ismert részvételük az illegális munka háború előtti idő-

szakában. A történelemben kevés olyan példa volt, hogy a nők ilyen mértékben vettek volna részt a forradalmi küzdelemben.

A nők társadalmi szerepe napjainkban megnövekedett, annál inkább, mert fokozottabban vesznek részt a termelésben és az önigazgatásban.

Az ország általános átalakulásával párhuzamosan változott a nők társadalmi helyzete is. A legjobban bizonyítják ezt a nők foglalkoztatására vonatkozó adatok. Ugyanígy részvételük is az önigazgatási és más szervekben, a küldöttrendszerű képviseleti testületekben, noha e tekintetben még korántsem lehetünk elégedettek. A kommunisták mindig tudatában vannak a nőszervezetek társadalmi szükségességének és jelentőségének. A nőkre ugyanis nagy társadalmi és családi kötelezettség és felelősség hárul. A kommunistáknak nézeteikkel és példájukkal elöl kell járniuk a nők még fokozottabb társadalmi-politikai tevékenységéért, társadalmi szerepük érvényesítéséért folytatott küzdelemben. Ez megköveteli azokat a szükséges intézkedéseket, hogy megkönnyítsük a nők, különösen a dolgozó nők helyzetét.

Az ország gazdasági fejlődésében elért eredmények, a szociális összetétel gyökeres megváltozása, a tömeges oktatás lehetőségei és más feltételek biztos távlatokat nyitottak ifjúságunk előtt. A Szocialista Ifjúsági Szövetség több mint hárommilliós tagságával nagy társadalmi szerepet tölt be. A 14—27 éves fiatalok Jugoszlávia összlakosságának egynegyedét alkotják. Annál nagyobb jelentősége van az ifjúsági szervezetnek, amelynek fel kell ölelnie őket. Komoly fogyatékosságok tapasztalhatók különösen a falusi fiatalok megszervezése tekintetében.

Kötelességünk serkenteni fiataljainkat a munkára és alkotásra, a szocialista irányvételre. A munkaakciók, amelyek a népfelszabadító háborúban alakultak és a háború után széles körben kibontakoztak, ma is pótolhatatlan formái a fiatalok munkajellegű mozgósításának és szocialista nevelésének.

Nagyobb figyelmet kell szentelnünk azonban a fiatalok eszmei-politikai nevelésének. Megkövetelik ezt az önigazgatási társadalom további építésének mind sokrétűbb feladatai, amelyek végrehajtása nagyobb kötelességet és felelősséget ró az ifjúságra. Emellett igen komoly és összetett a nemzetközi helyzet. A mai ifjú nemzedék, sajnos, tanúja lehet a háborúknak, a faji megkülönböztetésnek, a gyarmati rendszer maradványainak, a háborús ideológiáknak. A fiataloknak tudniuk kell, hogy a mai világban igen sok a félrevezetés, a hazugság, hogy a hatalmas propaganda gyakran becstelen célokat szolgál. Különösen fontos, hogy az ifjúság értékelni tudja az önigazgatási szocialista társadalomban való élet értékeit, hogy tudja, milyen drágán fizettünk a szabadságért és a függetlenségért.

Az ifjú nemzedék nevelésének gondja természetesen nemcsak a Szocialista Ifjúsági Szövetségé. A Kommunista Szövetség nem töltheti be sikeresen élcsapat szerepét, ha nem fejleszti ki munkáját a tömegekben, elsősorban a fiatalok soraiban. Mi folytatjuk a forradalmat, amelyben a jelenlegi szakasz semmivel sem kevésbé fontos az előzőknél. A mai ifjú

korosztály maga is alkotója a forradalmi vívmányoknak, amelyek a jövendő nemzedékeknek példaként szolgálnak.

Számos nagy probléma és forradalmi cél áll előttünk, amelyeket meg kell oldanunk, illetve meg kell valósítanunk. A fiatalokban még inkább ki kell fejlesztenünk a bíráló magatartást és tudatot a különféle konzervatív és reakciós felfogásokkal, a dogmatikus és más idegen befolyásokkal szemben, amelyekből még elég sok van. Ezért is hangsúlyozom az ifjúság eszmei és politikai nevelésének különleges jelentőségét.

Ezúttal is szeretnék emlékeztetni arra, hogy a szocialista forradalom vívmányainak megvédése és a békés szocialista önigazgatási fejlődés biztosítása állandó feladata a Kommunista Szövetségnek a háború utáni időszakban. Sajnos, elég gyakran kísérelték meg veszélyeztetni függetlenségünket és szuverenitásunkat, s be akartak avatkozni belső fejlődésünkbe. A nemzetközi helyzet megromlása a világ bármely részén óhatatlanul kihat hazánk, akárcsak minden más ország biztonságára is.

A honvédelmi rendszer kiépítése éppen ezért szocialista önigazgatású társadalmunk egyik roppant jelentős stratégiai kérdése volt. Megteremtettük az általános honvédelem és a társadalmi önvédelem rendszerét. Ennek kidolgozásában figyelembe vettük a népfelszabadító háború számos tapasztalatát, az egyenjogú nemzetek és nemzetiségek jugoszláv közösségének önigazgatási jellegét, a jelenkori nemzetközi viszonyok jellegét, a korszerű hadviselés, haditechnika és fegyverzet jellegzetességeit, a hosszú történelmi időszak során kialakult harci tapasztalatainkat. Honvédelmi rendszerünk alapjában a felfegyverzett népről alkotott marxi elképzelés összefonódik azokkal a konkrét társadalmi-történelmi feltételekkel, amelyek között szocialista önigazgatási társadalmunk fejlődik. Az általános honvédelem egységes rendszerében, amelynek tengelyében a Jugoszláv Néphadsereg áll, biztosítottuk hazánk valamennyi társadalmi — emberi és anyagi — potenciáljának maximális igénybevételét, aminek köszönhetőleg védelmi erőnk megsokszorozódik.

Ha országunkat támadás érné, több millió ember fegyverrel a kezében szállna szembe a támadóval, az összes többi arra képes lakosság pedig bekapcsolódna a fegyveres ellenállás megszervezésével és biztosításával járó tevékenységbe. Az általános honvédelembe és a társadalmi önvédelembe bekapcsolódik valamennyi dolgozó és polgár, társultmunkaszervezet, önigazgatási érdekközösség, helyi közösség, társadalmi-politikai közösség és társadalmi-szervezet. A Jugoszláv Szocialista Szövetségi Köztársaságot, hazánk szuverenitását, területi integritását és függetlenségét egész lakossága, minden nemzetünk és nemzetiségünk védené. Bárki legyen is a támadó, semmilyen reménye sem lehet, hogy elérje célját.

Jugoszlávia független és békeszerető ország. Mi nem fenyegetjük senki függetlenségét és nincsenek semmiféle területi igényeink. Szilárdan kitartunk álláspontunknál, hogy a nemzetközi viszonyokban felmerülő valamennyi problémát békés úton kell megoldani. A háborúnak ellene vagyunk, de ha ránk kényszerítik, tudjuk majd védeni és megvédeni hazánkat és társadalmi rendszerünket.

Elvtársnők és elvtársak!

Szeretnék mondani egyetmást ebből az alkalomból nemzetközi politikánkról is. Ez a politika már az új Jugoszlávia megteremtése óta forradalmunk demokratikus jegyeit viseli magán, vagyis mindenkor a népnek a békére, szabadságra, függetlenségre és egyenrangú együttműködésre irányuló törekvését, a leigázással és mindennemű dominációval szembeni ellenállását juttatta kifejezésre.

Pártunk mindig abból indult ki, hogy népeink nemzeti és szociális felszabadulásáért vívott harca szoros kapcsolatban áll valamennyi nép és ország szabadságáért és függetlenségéért, a világviszonylatú társadalmi haladásért folyó küzdelemmel. Azok az alapelvek és célkitűzések, amelyekért hazánk és a Kommunista Szövetség a nemzetközi viszonyokban küzd, éppen ezért nemcsak nemzeteink és nemzetiségeink érdekeinek felelnek meg, hanem a béke, a demokrácia és a társadalmi haladás legszélesebb körű erőinek s az egész nemzetközi közösség érdekeinek is.

Jugoszlávia és a Kommunista Szövetség éppen ezért évtizedek óta ott áll a békéért, a nemzetközi megértésért és együttműködésért, a demokratikus nemzetközi politika és gazdasági viszonyokért folyó harc élvonalában. Hazánk tevőleges és következetes szolidaritást vállal a forradalmi és felszabadító harccal, a népek nemzeti és szociális emancipációért vívott küzdelmével. A Kommunista Szövetség sok éve harcol állhatatosan azért, hogy a szocialista világfolyamat törvényszerűségeként ismerjék el a különböző utakat; harcol továbbá a munkás- és az egész haladó mozgalmon belüli egyenrangú viszonyokért, nemkülönben azért, hogy a békés koegzisztenciát nemcsak a világbéke, hanem a világszocializmus haladásának pótolhatatlan feltételeként fogják fel.

Hisszük, hogy a nemzetközi viszonyokban és a munkásmozgalomban ez az irányvonal képviseli azt az utat, amely a legelőnyösebb nemzetközi feltételeket biztosítja társadalmunk békés, független és sokoldalú fejlődéséhez, a szocializmusról alkotott demokratikus és humánus elképzelésünkkel összhangban.

Hazánk és a Jugoszláv Kommunista Szövetség független és el nem kötelezett politikája korábban is, most is a jelenkor központi történelmi tendenciájából indul ki, tehát annak a küzdelemnek érdekeiből, amelyet a népek és a haladó társadalmi erők a politikai és gazdasági függőség alóli felszabadulásáért, a társadalmi haladásért folytatnak. E politika kiállta a történelem próbáját és igazolást nyert a gyakorlatban.

Ilyen politikát folytatni a tömbökre osztott világban, amelyben a társadalmi, gazdasági és politikai ellentmondásokat még mindig az erőpolitika alkalmazásával és külső beavatkozással próbálják rendezni, korántsem volt könnyű, s manapság sem az. Állandóan ki voltunk téve különféle nyomásoknak és arra irányuló próbálkozásoknak, hogy olyan politikához csatlakozzunk, amely nem felelt meg hazánk és mozgalmunk érdekeinek. Akkor is, most is mély meggyőződéssel valljuk, hogy a töm-

bökre osztottság politikája nem oldhatja meg a világ egyik lényegbe vágó problémáját sem, s nem nyithatja meg a nemzetközi viszonyok demokratizálásának távlatát sem, amiért az el nem kötelezett országok küzdenek. Az el nem kötelezettség politikája, amelynek egyik kezdeményezője voltunk, éppen ezért tartós irányvételünk.

A mai világot rendkívül mélyreható és dinamikus szociális erjedés jellemzi. Mindezeknek pedig az a közös vonásuk, hogy a népek és országok emancipációra, demokratikus nemzetközi viszonyok megteremtésére, s általában társadalmi haladásra törekednek.

Noha számtalanszor bebizonyosodott, hogy a népek függetlenségre, sokoldalú emancipációra és szabad fejlődésre irányuló törekvése nem tartóztatható fel, még mindig vannak olyanok, akik nem látják be, vagy nem akarják belátni, hogy a népek nem hajlandók beletörődni többé az idegen dominanciába. A nemzetközi feszültségnek és az összeütközéseknek pedig éppen az a fő forrása, hogy a népek e törekvése ellenállásba ütközik. A reakciós és konzervatív erőknek az elkerülhetetlen haladó változásokkal szembeni ellenállása különféle formákat ölt, de a lényege mindig egy és ugyanaz: megtartani vagy pedig kikényszeríteni a függőség viszonyát.

A nemzetközi viszonyokban tapasztalható negatív történések fő okai abban keresendők, hogy az imperializmus, a kolonializmus, s mindennemű dominancia és leigázás erői az országok függetlenségére törnek és kérdésessé teszik a világ békéjét. Manapság az a törekvés rejtegeti magában az egyik legnagyobb veszedelmet, hogy a történelmileg szükségszerű szociális átalakulást, a népek felszabadítási harcát, az egyes országok egymás közti viszonyaiban felmerülő problémákat és hasonlókat a tömbvetélkedés céljaira, vagy pedig arra használják fel, hogy elmozdítsák a tömbök és általában a nagyhatalmak érdekövezetének határait. S még ebben is különleges veszélyt jelent az, hogy katonai akciókhoz folyamodnak, valamint azzal próbálkoznak, hogy ilyen vagy olyan pozíciót erőszakkal, beavatkozással vagy külső intervencióval hódítsanak meg. Ha ezt a gyakorlatot legalizálnák, a népek teljes mértékben ki volnának téve az erősebb jogának, a világ pedig a katasztrófa szélére sodródna.

Az utóbbi időben sokasodnak a világbékét fenyegető veszélyek. A nemzetközi enyhülés folyamata megtorpant. A világ válsággócait nem szüntetik meg, hanem még újabbakat, még robbanékonyabbakat teremtenek. A fegyverkezési versengés tovább tart. A nemzetközi gazdasági viszonyok problémái nem oldódnak meg. Mi több, a nemzetközi gazdasági helyzet tovább romlik. A fejlődő és a fejlett országok közötti különbségek egyre mélyülnek. Mindez beláthatatlan következményekkel járó új nemzetközi megrázkódtatások és összecsapások veszélyét rejti magában. Egyszóval, a nemzetközi gazdasági és politikai viszonyok rendszere válságba jutott.

Ezért a nemzetközi viszonyokat olyan irányban kell okvetlenül megváltoztatni, amely javára lesz a népek függetlensége és egyenrangúsága, szilárdításának. E cél érdekében nemcsak a békéért és az egyenrangú nemzetközi együttműködésért küzdő államok legszélesebb körének kell

munkálkodnia, hanem valamennyi haladó és demokratikus politikai és társadalmi erőnek, pártnak és mozgalomnak is minden országban. Mindenekfölött pedig azt kell elérni, hogy szigorúan tartsák tiszteletben minden nép tényleges függetlenségét, szuverenitását, területi integritását és az Egyesült Nemzetek Szervezetének alapokmányából eredő valamennyi jogát. Külön erőfeszítést kell tenni annak érdekében, hogy a független és egyenrangú országok békéhez és együttműködéshez fűződő történelmi érdeke fölébe kerekedjen a dominancia és a világ tömbökre osztása tendenciáinak. Ez az egyedüli módja annak, hogy elkerüljük a nemzetközi konfliktusok veszélyét, s biztosítsuk minden nép tényleges nemzeti érdekeit.

Meg kell óvni az el nem kötelezettek egységét és elveit

Az el nem kötelezett országok tevékenysége éppen a békéért, s a jelenkori nemzetközi gazdasági-politikai viszonyok haladó irányú megváltoztatásáért folyó harcban válik mind jelentősebbé. Az el nem kötelezett országok mozgalma ma már pótolhatatlan tényezője a világbéke biztosításának és a nemzetközi együttműködés fejlődésének. Az el nem kötelezett országok értekezleteiken hozott okmányaikkal megnyitották a távlatát és kijelölték az útját a szilárd békének és a nemzetközi viszonyok demokratizálásának.

Meggyőződésünk szerint a munkásosztály és a legszélesebb dolgozói réteg érdekeit éppen ezért nem lehet elválasztani azoktól a célkitűzésektől, amelyekért az el nem kötelezett országok küzdenek. E célkitűzéseket manapság mind több és több más-más társadalmi berendezésű és más-más fejlettségi szinten levő ország, világszerte számos haladó és demokratikus társadalmi és politikai erő vallja magáénak.

Az el nem kötelezettség politikája persze nem felel meg a tömbérdekeknek. Az el nem kötelezett országok mozgalma éppen azért egyre fokozódó nyomásoknak van kitéve. Ám a mozgalom történelmi jelentősége e nyomások, valamint annak ellenére, hogy az ilyen nagy kiterjedésű és nagy horderejű célkitűzésekért küzdő mozgalomnak szükségszerűen problémákkal kell megküzdenie saját sorain belül is, egyre nagyobb jelentőségűvé válik. Még olyan tagjai is szükségét érzik a hozzá való tartozásnak, amelyek egyik-másik szűkebb érdeküket a mozgalom keretében nem tudják valóra váltani. Noha egyik-másik el nem kötelezett ország olykorolykor letér az általános irányvonalról, a mozgalom erejét és értékét erről a részről sem fenyegeti számottevő veszély.

A mai nemzetközi körülmények között a lehető legállhatatosabban kell küzdeni azért, hogy az el nem kötelezett mozgalom alapvető, általánosan elfogadott elvei és célkitűzései minél teljesebben kifejezésre jussanak valamennyi el nem kötelezett ország külpolitikai gyakorlatában. Ez az, ami a lehető legjobban járul hozzá a mozgalom egységének és cselek-

vőkészségének fokozásához. Ezt az egységet pedig mindenképpen meg kell óvni.

Az el nem kötelezett országok most újabb állam-, illetve kormányfői értekezletükre készülődnek. Számos konkrét feladat vár rájuk, amelyeknek megoldása igen nagy jelentőségű lesz az egészében vett nemzetközi viszonyok további alakulása szempontjából. Ha valóban sikert akarunk aratni ebben, véleményem szerint mindent el kell követnünk annak megakadályozásáért, hogy az el nem kötelezettek mozgalmában szakadás és széthúzás álljon be ideológiai és más alapokon, amelyek a valódi el nem kötelezett politikától idegenek. Ez nagyon is veszélyes lehetne a mozgalomra nézve. Ránk, az egész mozgalom tagjaira roppant nagy felelősség hárul a világ valamennyi népe és a történelem előtt az el nem kötelezett politika további erősítésében és a mozgalom egységének megóvásában.

Az el nem kötelezett politika valódi forradalmi tartalma éppen abban van, hogy harcol a politikai és gazdasági dominancia valamennyi megnyilvánulási formája ellen, csakúgy, mint az államok és népek közötti viszonyokban fennálló régi és új függőségi formák ellen. A colombói értekezlet kimondta, hogy igazán szabad csak az a nép lehet, amely önállóan rendelkezik természeti kincseivel és munkája eredményeivel.

Az el nem kötelezettség érdekeit nem lehet azonosítani semmiféle szűkebb érdekekkel, legkevésbé pedig a tömbérdekekkel. Az el nem kötelezett országok ugyanúgy szembehelyezkednek ezzel, akárcsak az arra irányuló nyomásokkal is, hogy ilyen vagy olyan módon őket is bevonják a tömbökbe. Egy-egy ország nemzetközi tevékenységét pusztán aszerint lehet elbírálni, hogy hozzájárul-e és mennyire a béke szilárdításához, a népek tényleges függetlenségéhez, emancipációjához és társadalmi haladásához. Másféle ideológiai vagy egyéb — mérce az el nem kötelezettek mozgalmában nem lehet.

Az el nem kötelezett mozgalom azt a tudatot és azokat a társadalmi erőket erősíti a világon, amelyek azt vallják, hogy a fennálló ellentmondásokat csupán valamennyi nép egyenrangúságának és együttműködésének viszonyai közepette lehet megoldani. Ezen az alapon az el nem kötelezett országok már eddig is nagyfokú egységre jutottak. S a mozgalmat éppen ezért nem lehet felosztani „haladó" és „konzervatív" országokra; a mozgalmat éppen ezért nem lehet megtenni bárki politikai „tartalékává". Az el nem kötelezett mozgalom a jelenkori világ haladó társadalmi átformálódásának egyik alapvető önálló tényezője.

Elvtársnők és elvtársak!

Az el nem kötelezett országok mozgalma sorsdöntő tevékenységet fejtett ki annak érdekében, hogy vége szakadjon a hidegháborús állapotnak és meginduljon a nemzetközi enyhülés folyamata. Az el nem kötelezettség elvei egyébként a helsinki értekezlet záróokmányában is megtalálhatók, ami megint csak azt bizonyítja, hogy ezek az elvek valamennyi ország érdekeinek megfelelnek. S rá kell mutatni egyszersmind arra is, hogy az európai el nem kötelezett és semleges országok fontos szerepet játszanak az enyhülési folyamatban.

Az enyhülés a gyorsabb haladás előfeltétele

Az enyhülés az egyedüli útja a béke, az egyenrangú együttműködés és a biztonság erősítésének Európában. Ily módon persze ahhoz is kialakulnak a feltételek, hogy más nemzetközi problémákat tárgyalások és megbeszélés útján rendezzenek. Az enyhülés a népek gyorsabb iramú társadalmi haladásának is előfeltétele, mert tágabb lehetőségeket teremt a demokratikus együttműködésre és a népek emancipációját elősegítő potenciálok gyorsabb felszabadítására. Mi azonban a többi el nem kötelezett országgal együtt kezdettől fogva azt hangoztatjuk, hogy ez a folyamat semmiképpen sem szorítkozhat pusztán a tömbök közti viszonyok rendezésére. Ha ennyiben marad, semmiféle lényegi változásra sem kerül sor. Az enyhülési folyamat sajnos már régebben megtorpant. Ennek egyik fő oka pedig kétségtelenül az, hogy az enyhülés a legnagyobb hatalmak és a tömbök közötti viszonyra szorítkozik, vagyis nem terjed ki a világ valamennyi térségére és a nemzetközi viszonyok valamennyi területére, hogy egyes országok nem tették magukévá az enyhülés lényegi célkitűzéseit, következésképpen nem is munkálkodtak ezeknek valóra váltásán. Ráadásul némelyek úgy fogták fel, mint kedvező lehetőséget befolyási és érdekövezeteik kibővítésére. Éppen ezért újabb erőfeszítéseket kell tenni annak érdekében, hogy a nemzetközi enyhülés folyamata újjászülessen, s egyetemes világfolyamattá váljon.

Úgyszintén a tényleges leszerelési tárgyalásoknak is meg kell kezdődniük valahára. A mostani tárgyalások ugyanis még mindig csak arra korlátozódnak, hogy a fegyverkezés felső határait állapítsák meg. Az el nem kötelezett országok, kezdeményezéseikkel és erőfeszítéseikkel oda hatottak, hogy az Egyesült Nemzetek Szervezetében demokratikus alapon meginduljon a leszerelési kérdések politikai tanulmányozása és tárgyalása. Ezen az úton kell járni továbbra is, küzdeni kell az általános és teljes leszerelésért.

Nem tűr halasztást a nem eléggé fejlett országok gyorsabb iramú fejlesztésének kérdése sem, elsősorban az egyenrangú gazdasági és más együttműködés útján. Nekik nincs szükségük úgynevezett segélyre, amely útján „nagylelkűen" odavetik nekik egy jelentéktelen hányadát annak, amit a nemzetközi viszonyok jelenlegi rendszere útján elvesznek tőlük. Ezt a túlhaladott rendszert meg kell változtatni végre, mert az új nemzetközi gazdasági rend — ideértve a nemzetközi pénz- és hitelintézmények gyökeres reformját is — valamennyi ország javára van, a fejlettekére és a fejlődőkére egyaránt.

Szakítani kell végre a nemzetközi válságok rendezésének olyan megközelítésével, amely elsősorban egyik vagy másik nagyhatalom, egyik vagy másik államcsoport érdekeit tartja szem előtt, mint például napjainkban a Közel-Keleten vagy Dél-Afrikában. E válságok rendezésében a közvetlenül érdekelt államok és népek, nemkülönben a felszabadító mozgalmak és az egész nemzetközi közösség érdekeit kell előtérbe he-

lyezni. Csupán ez az út szavatolhatja a fenálló problémák tartós megoldását.

Hazánk és a Kommunista Szövetség mindig is azért szállt síkra, hogy az államok közt felmerülő vitás kérdéseket békés úton rendezzék. A fegyveres összetűzések, a háborúk és a beavatkozások, amelyek durván sértik a népek szuverenitását, veszélyeztetik a békét és a nemzetközi biztonságot, továbbra is nagy súllyal nehezednek a nemzetközi viszonyokra.

A legújabb délkelet-ázsiai események mély aggodalmat keltettek hazánkban. Külpolitikánk tartós irányelvének megfelelően világos és következetes álláspontra helyezkedtünk. Követeltük a fegyveres összecsapások halogatás nélküli beszüntetését, a katonai egységek idegen területekről való visszavonását és valamennyi viszály békés úton való rendezését, szigorúan tiszteletben tartva minden nép szuverenitásának, egyenrangúságának, területi integritásának elvét és arra való jogát, hogy önállóan döntsön kül- és belpolitikájáról.

Szeretnék említést tenni itt egy dologról. Odakint — főként Keleten — olyan igaztalanságokat híresztelnek, hogy Jugoszlávia valamiféle szövetségben áll Kínával, illetve hogy fegyvert ad neki stb. Mások, például a nyugati újságok, arról beszélnek, hogy Jugoszlávia mind Nyugaton, mind pedig Keleten, sokakkal összeütközésbe került, s emiatt nagyon elgyengült. Egyes országokban arról cikkeznek és beszélnek, hogy mi agyonhallgatjuk a kambodzsai, vietnami és ugandai katonai intervenciót. Én azonban, mielőtt még sor került volna rájuk, üzenetet küldtem Kambodzsának is, Vietnamnak is, majd pedig Hua Kuo-feng elnöknek is. Úgyszintén küldtem üzenetet Nyerere és Amin elnöknek. S mindegyiküket arra kértem, hogy azonnal szüntessenek tüzet, vonják vissza csapataikat az idegen területről, s ahelyett hogy háborúznának, békés úton, tárgyalóasztal mellett folytassanak megbeszélést.

Mint látják, egyesek mindenáron kompromittálni szeretnének bennünket külföldön. Éppen ezért ébernek kell lennünk, s mindig készen állnunk, hogy idejekorán meg tudjuk hiúsítani az effajta mesterkedéseket és Jugoszlávia rágalmazását.

Semmilyen címen sem lehet megfosztani egy népet a szabadságától

Ebben mindig arra a szilárd meggyőződésünkre támaszkodtunk, hogy nincs a világon semmi, aminek nevében bárki is megfoszthat egy népet szabadságától és függetlenségétől. Aki megcsorbítja egy nép szuverenitását — bárki legyen is az, s bármi célokra is hivatkozzék —, a nemzetközi élet alapvető szabályai ellen vét és közvetlenül a világ békéjére és biztonságára tör. Ha az államok közötti viszonyokban nem tartják következetesen tiszteletben az ENSZ-alapokmány valamennyi elvét nem számíthatunk sem tartós békére, sem tényleges társadalmi haladásra.

Ezeket az elveket persze a szocialista országok közötti viszonyokban is érvényesíteni kell. Ha idegen akaratot kényszerítenek rá más népekre

— főleg ha ezt a fegyverek erejével teszik —, pótolhatatlan kárt okoznak a szocializmus ügyének. A nem védelmi jellegű háború és a katonai intervenció nem lehet olyan eszköz, amelyhez szocialista országok folyamodnak. Sohasem értettünk egyet a szocializmus háború útján történő terjesztését hirdető eszmékkel, sem pedig azokkal az elméletekkel, amelyek szerint világháború által kell meghódítani a hatalmat stb. Az effajta eszmék, az effajta gyakorlat idegen a szocializmustól. S éppen ezért a jövőben is határozottan szembehelyezkedünk vele.

A Tájékoztató Iroda nyomása ellen vívott csatánk idején pártunk sok, a szocializmus szempontjából sorsdöntő kérdést vetett fel. Közöttük a szocialista országok viszonyainak elvi kérdéseit is. A JSZSZK és a Szovjetunió, valamint a JKSZ és az SZKP viszonyainak és együttműködésének demokratikus elveit világosan megfogalmaztuk már az 1955. évi belgrádi és az 1956. évi moszkvai nyilatkozatban. Ezekben az okmányokban kimondtuk, hogy az egymás közti viszonyokat a szuverenitás, a függetlenség, a területi integritás, az egyenrangúság és be nem avatkozás elvének, a szocializmus felé vezető különböző utak kölcsönös tiszteletben tartása elvének következetes megbecsülésére kell alapozni. Országaink és pártjaink sokoldalú együttműködését ezentúl is a szóban forgó elvi alapokon fogjuk fejleszteni.

A kommunista és munkásmozgalmon belüli viszonyokban arra irányuló törekvéseket tapasztalhatunk, hogy kérdésessé tegyék még azokat a demokratikus vívmányokat is, amelyeket Európa kommunista pártjai belefoglaltak a berlini értekezlet okmányába. Ezzel nem békélhetünk meg. Úgy vélekedünk, hogy tovább kell lépni, fejleszteni és gazdagítani azt, amit ott elértünk és amiben megegyezésre jutottunk, és semmiképpen sem szabad megengednünk a visszafejlődést.

A kommunista és munkáspártok nem tehetnek eleget történelmi küldetésüknek, ha nem viseltetnek felelősséggel önnön munkásosztályuk és népük iránt. Kívülről senki sem tehet meg vezető nemzeti erővé egyetlen kommunista pártot sem — a párt csupán a hazájában kifejtett tulajdon tevékenysége révén vállhat vezető erővé. Ezért is szorgalmazzuk annyira, hogy a kommunista pártok egymás közti viszonyát az egyenrangúság, az önállóság, a be nem avatkozás, a kölcsönös megbecsülés és az együttműködés elveire kell helyezni, függetlenül a különbségektől. Ezeknek az elveknek a tiszteletben tartása elengedhetetlen feltétele a világszocializmus haladásának.

Rendkívül kedvező körülménynek tartjuk, hogy az utóbbi években számos kommunista pártban megszilárdult az a felismerés, hogy összegezniük kell önnön tapasztalataikat, bírálóan felül kell vizsgálni azokat és alkotó módon kutatni a szocializmusért folyó harc további útjait. E jelenségek minket is bátorítanak a jugoszláv szocializmus építésére, valamint a kommunista, munkás és haladó pártokkal és mozgalmakkal való sokoldalú, egyenrangú együttműködésünk kibontakoztatására irányuló erőfeszítéseikben.

Azonos elvi alapon Jugoszlávia sokoldalúan fejleszteni kívánja kap-

csolatait a világ minden országával. E kapcsolatainkat is következetesen ápoljuk, az el nem kötelezettség elveitől, az Egyesült Nemzetek Szervezeteinek alapokmányába foglalt alapelvektől és a helsinki értekezlet záróokmányából eredő kötelezettségektől vezérelve.

Hazánk, éppen ilyen politikájának köszönhetőleg, nagy eredményeket ért el a szomszédos országokkal való együttműködésében is. A szomszédos országok többségével sokoldalúan fejlett, kölcsönösen hasznos kapcsolataink vannak. Továbbfejlesztési lehetőségeik, szerintem általában véve, igen jók. Egyik-másik szomszédos országgal való együttműködésünkben példás eredményeket értünk el.

A bolgár fél eljárása a nézetkülönbségek fokozását célozza

Sajnos nem minden szomszédunkkal vannak ilyen kapcsolataink. Bulgária politikájának egyes tételei az utóbbi időben komoly aggodalommal töltenek el bennünket a jugoszláv—bolgár kapcsolatok jövőjét illetően. A bolgár fél eljárásai homlokegyenest ellenkeznek nyilatkozataival, amelyekben a hazánkkal való együttműködésért száll síkra. Mi több, eljárásai éppen a nézetkülönbségek fokozását, a fennálló problémák rendezésének megnehezítését és a hazánkkal való kapcsolatok elmérgesítését célozzák. Sehogyan másképp nem értelmezhetjük a macedón nemzet társadalmi-történelmi létének tagadását. Előbb a Bulgáriában élő macedón nemzetiség létét tagadták, ma már egyik szuverén köztársaságunk törvényes voltát tagadják. Fölmerül bennünk a kérdés, hogy vajon miért vonják kétségbe forradalmunk vívmányait és a jugoszláv föderáció alapjait? Vajon milyen célkitűzéseket követ ez a politika, hova vezet és kinek az érdekét szolgálja? Nem vitás, hogy károsan befolyásolja a viszonyokat a Balkán félszigeten, Európában és még tágabb viszonylatban. A történelem e tekintetben eléggé tanulságos.

Ezúttal is hangsúlyozni kívánom, hogy egyetlen szomszédunkkal szemben sohasem volt és nincs területi igényünk. Emlékeztetni szeretnék továbbá arra, hogy Helsinkiben, az európai biztonsági és együttműködési értekezleten kijelentettem: Jugoszlávia tiszteletben tartja a határok sérthetetlenségének elvét, s ezt egyaránt kötelező erejűnek tartja mind magára, mind szomszédaira, mind pedig minden más országra.

Az eddigi tapasztalatok azt tanúsítják, hogy nincs probléma, amely kölcsönös jószándékkal nem oldható meg. S éppen ezért nem ingunk meg meggyőződésünkben, hogy elvszerű és építő jellegű alapon a jugoszláv—bolgár kapcsolatok problémáit is meg lehet oldani. Mint mindig, ebben az esetben is az a kiindulópontunk, hogy a minden területen folytatott együttműködés fejlesztése az az út, amely az országaink között fennálló problémák megoldásához, a kölcsönös bizalom és a jószomszédság erősödéséhez vezet.

Azt vallottuk mindig, hogy a nemzeti kisebbségek a barátság és a megértés hídja kell hogy legyenek a szomszédos országok között, s hogy a

kisebbségek zavartalan fejlődése hozzásegít az egymás közti együttműködés egészének szilárdításához. Ezért mindig síkra is szálltunk. Ismeretes, hogy hazánkban minden nemzetiségnek megvan minden joga. A teljes nemzeti egyenjogúság elve legfontosabb vívmányaink, forradalmunk alapvető értékei közé tartozik. Ez vezérelt bennünket eddig, s ez fog vezérelni bennünket a jövőben is mind bel-, mind pedig külpolitikánkban.

Mindezt figyelembe véve úgy vélekedünk, hogy a jószomszédi együttműködés fejlesztésének körülményei között a nemzetiségek helyzetéhez és jogaihoz fűződő problémákat is eredményesen meg lehet oldani, méghozzá annál eredményesebben, minnél jobbak és fejlettebbek a szomszédos országok közötti kapcsolatok és az együttműködés.

A szomszédos szocialista Albániával való kapcsolataink és együttműködésünk meglehetősen jól fejlődtek. Megítélésünk szerint további lehetőségek kínálkoznak a nyilvánvalóan mindkét fél érdekét szolgáló egyenrangú együttműködés továbbfejlesztésére. Nemegyszer hangoztattuk: országaink népének közös érdeke, hogy óvják és erősítsék függetlenségüket, önállóságukat, saját életükre és tulajdon fejlődési útra való jogukat. Ezekből kiindulva országaink népének érdekében áll a balkáni és a földközi-tengeri béke és biztonság megszilárdítása.

Hazánk nagyon érdekelve van a sokoldalú európai demokratikus együttműködés fejlesztésében, a kontinens biztonságának megszilárdításában. Fejlett és kölcsönösen hasznos kapcsolatokat tartunk fenn minden európai országgal, s még sokoldalúbb együttműködésre törekszünk.

Az európai biztonság és béke kérdéseivel kapcsolatos együttműködés során szerzett hasznos tapasztalatokat figyelembe véve folytatni kívánjuk ilyen irányú együttműködésünket elsősorban Európa semleges országaival.

Hazánk és a Jugoszláv Kommunista Szövetség fejlett és igen jó kapcsolatokat tart fenn a világ csaknem minden országával, s minden haladó és demokratikus pártjával és mozgalmával. Ami minket illet, iparkodni fogunk, hogy e kapcsolatokat még magasabb szintre emeljük.

Elvtársnők és elvtársak!

Annak köszönhetőleg, amit mozgalmunk és forradalmunk átélt, megvalósított, s amit ma képvisel, méltó helyet foglalunk el a felszabadító háborúk és szocialista forradalmak történetében.

Azokban a csaknem 40 évvel ezelőtti válságos időkben, amikor hazánkat megszállták és feldarabolták, egész Európát leigázták, s a világot a fasiszta háborús hódítás lidérce kerítette hatalmába, mi, Jugoszlávia kommunistái, hazánk valamennyi haladó és hazafias erejével együtt, döntő csatába indultunk, amely végsőkig menő lemondásokat, és óriási áldozatokat követelt ugyan, de nemzetközi viszonylatban méltóságot és megbecsülést biztosított népeinknek.

Stratégiánkat akciók és offenzívák során dolgoztuk ki

A magunk erejére támaszkodtunk, nem fogadtuk el senki sugalmazását, hogy hallgatnunk és várnunk kell. Stratégiánkat nem irodákban dolgoztuk ki, hanem akciók és offenzívák során. Lépésről lépésre haladtunk előre, míg végül teljesen felszabadítottuk hazánkat. Saját erőnkből — nem becsülve le mások segítségét, amelyről tudjuk, hogy mekkora volt — kivívtuk szabadságunkat és függetlenségünket, megvetettük az új társadalmi rendszer szilárd alapjait.

Nyilvánvaló hát, hogy ilyen népeinknek és embereinknek a háború után sem parancsolhatott senki, és nem is parancsolhat soha a jövőben. (Hosszan tartó taps.)

Azoknak, akik még mindig ábrándokban ringatják magukat, hogy propaganda-hadjáratokkal, különféle nyomással és megfélemlítéssel megváltoztathatják Jugoszlávia pozícióját, tisztában kell lenniük vele, hogy ezt az országot és népet semmi meg nem ingathatja. (Hosszan tartó taps.) A szocialista önigazgatású és el nem kötelezett Jugoszlávia, bár kis ország, politikai, katonai és gazdasági tekintetben képes és kész is arra, hogy visszaverje a vívmányainkra törő összes támadást.

Minden nemzedéknek, főként az eljövendőknek a szeme előtt ott kell hogy lebegjen sokéves forradalmi harcunk nagy tanulsága. Egyik alapvető tanulságunk az, hogy a forradalom csak akkor lehet győzedelmes, ha mélyen a néptömegekben gyökerezik és szilárd támaszra talál bennük, ha a forradalmi élcsapat eltéphetetlen kapcsolatban áll a munkásosztálylyal és minden dolgozóval, és híven fejezi ki azoknak közvetlen és távlati érdekeit.

A vezető eszmei-politikai erőnek már emiatt viselnie kell a felelősséget munkásosztálya és népe előtt. És nincs az a „felsőbb cél", amely háttérbe szoríthatná ezt a felelősséget. Tudjuk különben, mivel járt ez a mi pártunkra nézve is, amíg külső direktívákra támaszkodott, s amíg nem fordult önnön osztályának és népének érdekei felé. Csak az a párt tud valódi szolidaritást vállalni valamennyi haladó mozgalommal és erővel, amely népének tényleges törekvéseit képviseli.

Hosszú utunkon voltak nehézségeink és voltak megtorpanásaink; voltak rajta akadályok, amelyeket mások támasztottak, és voltak hibák, amelyeket mi magunk követtünk el. Utunk azonban lényegében egyenes és dicső maradt. Így is sikerült véghez vinnünk hazánk, s ami még ennél is fontosabb: embereink gyökeres átformálását. Az önigazgatás és a közvetlen szocialista demokrácia útját választottuk, amely a dolgozót mint termelőt és mint polgárt, társadalmi helyzetét és szerepét helyezi a társadalmi viszonyok gyújtópontjába.

Forradalmunknak olyannak kell maradnia, amilyen mindig is volt: fő irányvonalában tántoríthatatlannak, az emberi szabadság tereinek állandó bővítésére irányuló törekvéseiben humánusnak, és a vívmányait veszélyeztetni próbálókkal, folyamatait eltéríteni igyekvőkkel szemben kibékíthetetlennek.

Kötelességünk mindannyiunknak, hogy ezúttal is elismeréssel adózzunk azoknak a múltbeli nemzedékeknek, akik magukat nem kímélve híven szolgálták a forradalom céljait; s hogy mélyről jövő hálával emlékezzünk meg mindazokról a forradalmárokról és harcosokról, akik mindenüket, még az életüket is odaadták azért, amink most van.

Elvtársnők és elvtársak!

Pártunk — s ezt büszkén mondhatjuk — becsülettel eleget tett hazánk munkásosztálya, dolgozói, nemzetei és nemzetiségei, a világ szocialista felszabadító haladó és demokratikus erői iránti történelmi adósságának. Így lesz ezentúl is!

(Magyar Szó, 1979. IV 20.)